

ΕΛΕΝΑ ΜΑΡΟΥΤΣΟΥ

Οι χυδαῖες ὀρχιδέες

Διηγήματα

Δεύτερη ἔκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΙΧΛΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Οί χυδαῖες ὀρχιδέες

13

Σελιδοδείκτης ἀπὸ μαλλιά

67

Τὸ κράξιμο

85

Κορδέλα στὸ στόμα

101

Mange mon ange

149

Ἡ μοναδικὴ ἀπόχρωση τοῦ μαύρου

155

Ἕνα δικό σου δωμάτιο πάνω στὸ κρεβάτι μου

203

Ὅνειρα: δοσολογία, ἀντενδείξεις, παρενέργειες

261

Τὰ μάτια μου εἶναι βάραθρα

311

Γιατὶ ἦταν πρὶν γεφύρια

317

Ἡ μοναδικὴ ἀπόχρωση τοῦ λευκοῦ

367

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

378

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

381

Γιατὶ ἦταν πρὶν γεφύρια

Σ ΗΜΕΡΑ ΠΟΥ ΚΛΕΙΝΩ τὰ ἐνεήντα μου χρόνια, μπορῶ νὰ πῶ μὲ πᾶσα βεβαιότητα τὸ ἐξῆς: οἱ γονεῖς σου θὰ σὲ προδώσουν, τὸ μυαλό σου θὰ σὲ προδώσει, ἡ μνήμη σου θὰ σὲ προδώσει, τὰ πόδια σου θὰ σὲ προδώσουν, ἡ καρδιά σου θὰ σὲ προδώσει· τὰ φαντάσματά σου ποτέ. Θὰ εἶναι μαζί σου, θὰ φοροῦν τὰ ἴδια γελοῖα σεντόνια γιὰ νὰ σὲ διασκεδάζουν, θὰ παίρνουν τὶς ἴδιες ἐκφράσεις πού κάποτε σοῦ πάγωναν τὸ αἶμα, θὰ σοῦ ψιθυρίζουν τὰ ἴδια λόγια στὸ αὐτὶ γιὰ νὰ κοιμηθεῖς. Τὰ φαντάσματα, τόσο πιστά, τόσο φιλεύσπλαχνα, δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψουν ποτέ.

Ἐμένα μὲ συντροφεύουν διάφορα φαντάσματα καὶ τὴν ἱστορία τους θὰ τὴν πῶ ὅχι ὅπως συνέβη —θὰ ἦταν ἀδύνατο— ἀλλὰ ὅπως τὴ θυμᾶμαι. Θὰ στύψω τὴ μνήμη μου νὰ βγάλει τὰ ἀπόνερα τοῦ παρελθόντος. Ὅριστε. Δὲν πρόλαβα ν' ἀρχίσω καὶ ἤδη τὰ πόδια μου βυθίζονται σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ λίμνη ὅπου ἐπιπλέει μιὰ χάρτινη βαρκούλα. Ἔρχεται ἀπὸ τὸ μέγαρο στὸ Ράγκμπυ, ἐκεῖ ὅπου ἔζησε ἡ μάνα μου μὲ τὸν πρῶτο της ἄντρα, τὸν σὲρ Κλίφορντ. Ἡ μνήμη μου πάσχει ἀπὸ πρεσβυωπία. Βλέπει καθαρὰ μόνο τὰ μακρινά. Τὰ κοντινὰ πρέπει νὰ τὰ ἀπομακρύνει, ἀλλιῶς ζα-

λίζεται, θολώνει. Ἡ χάρτινη βαρκούλα περνάει κάτω ἀπὸ μιὰ γέφυρα κι ἓνα ξανθὸ κοριτσάκι μπαίνει μέχρι τοὺς ἀστραγάλους στὸ νερὸ γιὰ νὰ τὴν πιάσει. Τὸ κοριτσάκι εἶμαι ἐγώ, κι ἀντὶ γιὰ Μέλανυ, ὁ Κλίφορντ μὲ φωνάζει Μέλι. Μετὰ ἀπὸ χρόνια ἡ κόρη μου θὰ μοῦ μάθει τί σημαίνει «μέλι» στὰ ἑλληνικά. Ὁ Κλίφορντ δὲν τὸ ξέρει, οὔτε ἐνδιαφέρεται κανὲν γιὰ τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός πὼς εἶμαι παιδί ἐνὸς ἄλλου. Δὲν ἔδωσε ποτὲ διαζύγιο στὴ μάνα μου, ὁπότε ἐπίσημως εἶμαι τὸ παιδί του. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς διεκδίκησε καὶ τὴν ἐπιμέλειά μου. Θὰ ἤμουν καὶ σ' αὐτὸν φόρτωμα, μάλιστα δύο φορές πιὸ βαρὺ λόγῳ τῆς κατάστασής του. Τοῦ εἶναι λοιπὸν ἀρκετὸ νὰ μὲ βλέπει τὰ καλοκαίρια ποὺ ἔρχομαι στὸ Ράγκμπυ καὶ περνᾶω δύο ὀλόκληρους μῆνες μαζί του καὶ μὲ τὴν οἰκονόμο ποὺ τὸν φροντίζει. Νομίζω πὼς αὐτὴ τοῦ ἔμαθε νὰ μοῦ φτιάχνει βαρκοῦλες, δική του ιδέα ὅμως ἦταν νὰ μοῦ γράφει μέσα μηνύματα.

Τὸ μήνυμα ποὺ φέρει μέσα της αὐτὴ ἡ χάρτινη βαρκούλα εἶναι ἓνα παιδικὸ τραγουδάκι. Θυμᾶμαι πεντακάθαρα πὼς πῆγαινε: «Row row row your boat gently down the stream, merilly merilly merilly life is but a dream». Θυμᾶμαι κιόλας πὼς μοῦ τὸ τραγουδοῦσε πρὶν κοιμηθῶ. Ὁ καημένος ὁ ψευτομπαμπάς μου ἦταν πολὺ φάλτσος κι ἐγὼ ἀπὸ καθαρὴ λύπηση παρίστανα πὼς μὲ παίρνει ὁ ὕπνος, ἀφοῦ ἄλλωστε εἶχα ξεμάθει τὰ νανουρίσματα, ἤμουν ὀλόκληρο κοριτσάκι πιά. Ἔκανα λοιπὸν πὼς ἀποκοιμιέμαι μέχρι ποὺ ἄκουγα τὶς ρόδες ἀπὸ τὸ καροτσάκι του νὰ ἀπομακρύνονται κι ἔπειτα σηκωνόμουν καὶ χόρευα μέσα στὸ δωμάτιο ἓναν χορὸ δικῆς μου ἐμπνεύσεως ποὺ τὸν

ἔλεγα «τὸ στρίψιμο τῆς βίδας», γιατί ἀπλῶς στριφογυρνοῦσα γύρω ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μου μέχρι νὰ ζαλιστῶ, νὰ πέσω καὶ νὰ μὲ πάρει ὁ ὕπνος στ' ἀλήθεια.

Ὅταν ἀφηγοῦμαι αὐτὴ τὴ σκηνὴ στὴ Φιόνα, τὴν ἐγγονή μου, μοῦ λέει πῶς τὸ *Στρίψιμο τῆς βίδας* εἶναι βιβλίο, πῶς ἔχω μπερδευτεῖ πάλι ὅπως τότε πού τοὺς ἔλεγα ὅτι μὲ εἶχε ἐρωτευτεῖ στὰ νιάτα μου ἕνας νέος μὲ τὸν ὁποῖο συναντιόμασταν σὲ μιὰ γέφυρα. Θὰ εἶχα δεῖ, μοῦ εἶπε, τὶς *Γέφυρες τοῦ Μάντισον*. Τὸ εἶχε παίξει πρόσφατα ἡ τηλεόραση. Μὲ πῆγαν μάλιστα καὶ σὲ νευρολόγο. Αὐτὸς ἀπεφάνθη πῶς πράγματι ἡ μνήμη μου εἶναι τρύπια. Τὶς τρύπες, εἶπε, τὶς σκεπάζω μὲ σελίδες ἀπὸ βιβλία, σκηνές ἀπὸ ταινίες, ἥρωες ἀπὸ σίριαλ πού βλέπω τὰ ἀπογεύματα. Τὰ μπαλώματα αὐτὰ εἶναι πρόσκαιρα καὶ συχνὰ τὰ παίρνει ὁ ἀέρας πού φυσάει μέσα στὸ κεφάλι μου, ἀλλὰ πάντα θὰ βρεθεῖ μιὰ ἱστορία νὰ χῶσεις στὸ κενὸ πού χάσκει.

Τὴ μέθοδο αὐτὴ τοῦ μπαλώματος τὴν ἐφηῦρε, λέει, τὸ μυαλό μου ὅταν πέθανε ἡ κόρη μου. Ὁ θάνατος τῆς Λίλυ ἔσκασε μέσα μου σὰν χειροβομβίδα πού τὴν περόνη της ἀπασφάλισε τὸ μυρὸ πού ἔφερε στὸν κόσμο. Μετὰ τὴν ἐκρηξὴ ὅλα σκόρπισαν, τρύπησαν, μετατοπίστηκαν. Βγάζοντας ἕνα ἕνα τὰ θραύσματα, ἔβαζα στὴ θέση τους κι ἀπὸ μιὰ μικρὴ γάζα. Ἡ γάζα αὐτὴ εἶναι, ἄς ποῦμε, ἡ σελίδα ἐνὸς μυθιστορήματος. Ὅταν γεμίσει κι αὐτὴ αἶμα, τὴν ἀλλάζω. Φυσικά, δὲν θὰ μπορούσα νὰ σκεφτῶ ἀπὸ μόνη μου μιὰ τόσο ὠραία λύση. Φαίνεται πῶς τὸ θαῦμα πού ὀνομάζεται ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς πῆρε μιὰ τέτοια λυτρωτικὴ ἀπόφαση ἀπὸ μόνος του. Ἔτσι εἶπε ὁ γιατρὸς καὶ μοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι σὰν νὰ ἤθελε νὰ συγχαρεῖ μέσω

έμοῦ τὸ θαῦμα τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ αὐτοπροσώπως.

Μικρὴ σημασία ἔχει γιὰ μένα τί εἶναι βγαλμένο ἀπ' τῆ ζωῆ μου καὶ τί ἀπὸ τὰ βιβλία. Τὰ φαντάσματά μου, ἀνακατεμένα μὲ τοὺς ἀνθρώπους μου, εἶναι πραγματικά, γιατί ὅλοι τους μὲ κάνουν νὰ στριφογυρῶ γύρω ἀπ' τὸν ἑαυτό μου ὅπως στὸ «στρίψιμο τῆς βίδας» ὅταν ἤμουν μικρὴ. Ἔτσι, σκοπεύω ν' ἀνοίξω κάποτε μιὰ τρύπα στὸ χῶμα ἱκανὴ νὰ θάψει μαζί μὲ μένα καὶ τὸ φέρετρό ἀπὸ χαρτί, ὅπου πάνω του θὰ εἶναι γραμμένο τὸ μυθιστόρημα τῆς ζωῆς μου. Ὁ Κλίφορντ πολὺ θὰ τὸ ἤθελε νὰ εἶχα γίνει συγγραφέας, ὅπως προσπάθησε κι αὐτὸς κάποτε, μᾶλλον ἀνεπιτυχῶς, προτοῦ γίνε ἐπιχειρηματίας. Αὐτὰ ποὺ ἔγραψε δὲν μοῦ τὰ ἔδειξε ποτέ. Αὐτὸς πάντως μὲ ἔβαλε στὸν κόσμο τῶν βιβλίων.

Στὸ μέγαρο τοῦ Ράγκμπυ ὑπῆρχε μιὰ βιβλιοθήκη ποὺ καταλάμβανε καὶ τοὺς τέσσερις τοίχους ἑνὸς μᾶλλον σκοτεινοῦ δωματίου μὲ κλειστὰ πάντα τὰ παράθυρα, μιὰ πού, ὅπως μοῦ ἐξήγησαν, ἡ σκόνη θὰ κατέστρεφε τὰ βιβλία. Ὑπῆρχε βέβαια ἓνας φεγγίτης ἀπ' ὅπου ἔμπαινε πάντα λίγο φῶς ἀκόμα καὶ τὸ βράδυ, ὅταν ὅλες οἱ κουρτίνες στὸ μέγαρο τοῦ Ράγκμπυ ἔκλειναν κι οἱ πόρτες σφάλιζαν. Ἔτσι, ὅταν τὸ «στρίψιμο τῆς βίδας» δὲν ἀπέδιδε καρπούς, νὰ μὲ ζαλίσει δηλαδὴ τόσο ὥστε νὰ κοιμηθῶ, ἔβγαίνα κρυφὰ ἀπὸ τὴν κρεβατοκάμαρά μου, κατέβαινα γλιστρώντας στὴν κουπαστὴ τῆς μεγάλης στριφογυριστῆς σκάλας καὶ κρατώντας τὰ παντοφλάκια μου στὸ χέρι πήγαίνα σιγὰ σιγὰ σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο γιὰ νὰ χωθῶ στὶς σελίδες κάποιου βιβλίου, ὅποιου τύχαινε νὰ φτάσει τὸ παιδικό μου

χέρι. Μετά διάβαζα όσο άντεχαν τὰ μάτια μου με τὴ βοήθεια ἐνὸς κεραιοῦ. Μάλιστα, ἔτσι ὅπως ἔτρεμε ἡ φλόγα, δημιουργοῦσε τὴν αἴσθηση πὼς ἔτρεμαν οἱ λέξεις, προτάσεις ὀλόκληρες λιχνίζονταν, με τὶς ἄκρες τους νὰ σβήνουν στὸ μισοσκόταδο.

Ἐκεῖ, σ' αὐτὸ τὸ μισοσκόταδο, με ἐπισκέφθηκε τὸ πρῶτο μου φάντασμα. Εἶδα τὸ γερασμένο του πρόσωπο στὸν φεγγίτη. Εἶχε φεγγάρι κι ἐγὼ διάβαζα τὸν *Τὸμ Σῶγερ* τοῦ Μὰρκ Τουέην, μιὰ ἱστορία με ἕνα ὀρφανὸ παιδί, ποὺ τὰ βάσανά του με εἶχαν συνεπάρει, ὅταν τὸ κερὶ μου ἔσβησε ξαφνικὰ καὶ τὸ δωμάτιο ἔμεινε νὰ φωτίζεται μόνο με τὸ φῶς τῆς σελήνης. Ἐκλεισα ἀμέσως τὸ βιβλίο σὰν νὰ με εἶχαν πιάσει νὰ κάνω κάποια κλεψιὰ καὶ τότε ἔνωσα τὸ φῶς τοῦ δωματίου νὰ λιγοστεύει ἀκόμα περισσότερο, λές καὶ μιὰ παρουσία εἶχε παρεμβληθεῖ ξαφνικὰ ἀνάμεσα στὸ δωμάτιο καὶ τὸ φεγγάρι. Σκέφτηκα πὼς κάποιο περαστικὸ σύννεφο θὰ εὐθυνόταν γι' αὐτὴ τὴν ξαφνικὴ σκοτεινιά, γι' αὐτὸ σήκωσα τὸ βλέμμα πρὸς τὸν φεγγίτη· αὐτὸ ποὺ ἀντίκρισα μοῦ ἔκοψε τὴν ἀνάσα. Πίσω ἀπ' τὸ τζάμι πρόβαλε ἕνα μικρὸ γερασμένο κεφάλι. Ὁ ρυτιδιασμένος λαϊμός του εἶχε τεντωθεῖ σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ δεῖ μέσα στὸ δωμάτιο καὶ τὸ μισάνοιχτο στόμα του εἶχε σχεδὸν κολλήσει στὸ τζάμι. Ἐβγαλα μιὰ φωνὴ καὶ κρύφτηκα κάτω ἀπ' τὸ μεγάλο δρύινο τραπέζι ποὺ δέσποζε στὸ κέντρο τοῦ δωματίου. Ὁ τρόμος μου ἦταν τέτοιος, ποὺ κάποιος μηχανισμός — ἀπ' αὐτοὺς ποὺ θὰ θαύμαζε ὁ νευρολόγος μου σήμερα — ἐνεργοποιήθηκε, ὁ διακόπτης τῆς συνειδήσής μου ἔπεσε, θαρρεῖς ἀπὸ κίνδυνο ἠλεκτροπληξίας, καὶ ἀμέσως βυθίστηκα σ' ἕναν ὕπνο ἀπ' τὸν ὁποῖο με ξύπνησε

ἡ ὑπηρετρία τοῦ Κλίφορντ ὅταν μπῆκε μέσα πρῶι πρῶι νὰ καθαρίσει.

Γιὰ τιμωρία ὁ Κλίφορντ μὲ κλείδωσε μία ὀλόκληρη μέρα στὸ δωμάτιό μου. Πρὸς τὸ ἀπόγευμα ὅμως —δὲν ξέρω ἂν ἦταν ὁ ἴδιος ποὺ μὲ λυπήθηκε, ἢ οἰκονόμος ἢ ἡ ὑπηρετρία ποὺ μὲ ἔπιασε στὰ πράσα— κάποιος ἔβαλε στὸν δίσκο μὲ τὸ σπαρτιάτικο δεῖπνο μου ἓνα βιβλίο γιὰ νὰ περάσω, φαίνεται, τὴν ὥρα μου. Ἡλιπίζα νὰ εἶναι ὁ *Τὸμ Σῶγκερ*, ποὺ θὰ πρέπει νὰ εἶχε μείνει ἀνοιχτὸς στὸ πάτωμα δίπλα στὸ σβησμένο κερί, μὰ στὰ χέρια μου βρέθηκε ἡ Ἁγία Γραφή. Οἱ γονεῖς μου δὲν ἦταν ἰδιαίτερα θρησκευόμενοι, παρόλο ποὺ ἡ μητέρα μου μὲ πῆγαινε ποῦ καὶ ποῦ στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ κοινωνήσω. Ἡ Ἁγία Γραφή πάντως ἔλειπε ἀπὸ τὸ σπίτι, ἐκτὸς κι ἂν ἦταν καταχωνιασμένη σὲ κανένα μπαούλο ποὺ δὲν εἶχα ἐξερευνησει. Ἀπὸ ἐξώφυλλο δὲν ἔλεγε τίποτα. Ἦταν μαύρη, χωρὶς εἰκόνες. Καθὼς ὅμως δὲν εἶχα καὶ πολλὰ νὰ κάνω, ἄρχισα νὰ τὴν ξεφυλλίζω.

Τὴν προσοχή μου τράβηξε ἀμέσως ἡ «Θυσία τοῦ Ἰσαάκ». Τὴ διάβασα προσεκτικὰ ἀρκετὲς φορὲς καὶ κατέληξα στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Ἀβραάμ πῆγε νὰ θυσιάσει τὸν γιό του ἐπειδὴ τὸ ἤθελε κι ὄχι ἐπειδὴ τοῦ τὸ ζήτησε ὁ Θεός. Ἀλλιῶς δὲν θὰ τὸν φόρτωνε μὲ τὸ δεμάτι τὰ ξύλα ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸ στήσιμο τοῦ θυσιαστηρίου. Ἕνας λυπημένος πατέρας ποὺ πρόκειται νὰ θυσιάσει τὸ παιδί του κουβαλάει ὁ ἴδιος στὴν πλάτη του τὰ ξύλα, ἃς εἶναι καὶ ἕκατὸ χρονῶν. Ἡ παρέμβαση τοῦ ἀγγέλου μοῦ φάνηκε πὼς τοῦ χάλασε τὰ σχέδια. Στὰ μάτια μου ἦταν ὀλοφάνερο. Ὁ Ἀβραάμ κι ἡ Σάρα εἶχαν εὐχηθεῖ μὲ ὅλη τους τὴ δύ-

ναμη να κάνουν ένα παιδί, αλλά όταν αυτό ήρθε στον κόσμο, τους δυσκόλεψε τη ζωή. Δεν μπορούσαν πια να αγαπιούνται ελεύθερα όπως πριν, γιατί στη μέση πάντα βρισκόταν ένα πλάσμα που χρειαζόταν τη φροντίδα τους. Έτσι επινόησαν τον άτεγκτο Θεό τους. Τήν υποτιθέμενη προσταγή Του. Μόνο που ο άγγελος στο τέλος τους τὰ χάλασε. Πῆρε τὸ παιδί —δὲν εἶναι τυχαῖο πὼς τὸ ὄνομα Ἰσαὰκ σήμαινε, σύμφωνα μετὴν Ἁγία Γραφή, «γέλιο», ἀφοῦ ὁ πατέρας του θὰ γέλαγε κρυφὰ μετὸ ὑψωμένο στὰ χέρια μαχαίρι— κι ἔβαλε στὴ θέση του ἕνα κριάρι.

Τὸ ἴδιο εἶχε συμβεῖ καὶ μετὴν Ἰφιγένεια. Ἡ μητέρα μου ἀγαποῦσε πολὺ τὴν ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ μοῦ τὸ εἶχε πεῖ. Ὁ μπαμπὰς τῆς Ἰφιγένειας θὰ τὴ θυσίαζε γιὰ νὰ φυσηξοῦν οἱ ἀνεμοὶ καὶ νὰ φύγουν τὰ καράβια. Θὰ σκότωνε τὴν κόρη του γιὰ ἕνα φύσημα. Δὲν μετὰ παραξένεψε. Στὸ τέλος ἡ Ἄρτεμη ἄρπαξε τὴν Ἰφιγένεια κι ἔβαλε στὴ θέση τῆς ἕνα ἐλάφι. Οἱ γονεῖς ἀναγκάζονται πάντα νὰ βγάλουν τὸ ἄχτι τους στὰ ζῶα. Πρέπει μᾶλλον νὰ ἀρκεστοῦν σ' αὐτό, σκέφτηκα πρὶν μετὰ πάρει ὁ ὕπνος μετὴ τὴ δυσοίωνη σκέψη μήπως τὸ ρυτιδιασμένο φάντασμα ποὺ εἶχα δεῖ ἦταν κάποιος ἄγγελος, πολὺ γέρος καὶ κουρασμένος πια γιὰ νὰ με σώσει.

Τὴν ἐπόμενη μέρα ὁ Κλίφορντ μπῆκε στὸ δωμάτιό μου, ὁ ἴδιος, νὰ με ξυπνήσει. Δὲν τὸ συνήθιζε. Τώρα ποὺ τὸ σκέφτομαι, ἴσως νὰ τοῦ προκαλοῦσαν ἀμηχανία ἢ καὶ δυσφορία τὰ σώματα ποὺ ἦταν παραδομένα στὸν ὕπνο, σὲ μιὰ λειτουργία δηλαδὴ ποὺ βρισκόταν πέρα ἀπ' τὸν ἔλεγχο τῆς λογικῆς ἢ τὸν δικό του. Τότε γιὰ μένα τὸ ξύπνημα ἀπὸ τὴν οἰκονόμο ἦταν ἀκόμα ἕνας παράξενος κανόνας στὸν

όποιο δὲν εἶχα παρὰ νὰ προσαρμωστῶ ὅποτε βρισκόμουν στὸ πλούσιο ἐκεῖνο μέγαρο καταμεσῆς τῆς βουβῆς ἐξοχῆς τῶν παιδικῶν μου χρόνων. Ἐνιωσα τὸ χέρι του στὸ μέτωπό μου. «Σῆγκω, νεαρά μου, πού σοῦ ἀρέσει νὰ ξενοχτᾶς», εἶπε. «Σήμερα θὰ σὲ πάω νὰ ἐξομολογηθεῖς».

Δὲν εἶχα ἐξομολογηθεῖ ποτέ. Οἱ γονεῖς μου δὲν τὸ θεωροῦσαν ἀπαραίτητο. Ὅπως ἐπίσης δὲν θεωροῦσαν ἀπαραίτητη τὴν κατήχηση. Ὁ μπαμπάς μου, ὁ Μέλορς, ἔλεγε πὼς τὰ παιδιά κι οἱ φτωχοὶ δὲν ἔχουν ἀμαρτίες. Πόσο μᾶλλον πού ἐγὼ ἤμουν καὶ παιδί καὶ φτωχό. Ἦμουν δηλαδὴ φτωχό, μὲ ἐκεῖνα τὰ καλοκαιρινὰ πλουσιοπάροχα διαλείμματα πού μοῦ πρόσφερε ἡ διαμονή μου στὸ Ράγκμπυ. Ὁ Κλίφορντ πάντως ἦταν σαφής. Ὅσο ἡ μαμά μου ζοῦσε μὲ τὸν κηπουρὸ Μέλορς, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλπίζω σὲ καμιὰ κληρονομιά. Θὰ μὲ ἀποκλήρωνε. Δὲν καταλάβαινα ἀκριβῶς τί σήμαινε αὐτό, ἀλλὰ οὔτε καὶ μὲ ἔνοιαζε. Ἦδη δύο μῆνες τὸν χρόνο στὸ μέγαρο τοῦ Ράγκμπυ ἦταν ἓνα δῶρο οὐρανοκατέβατο καὶ μᾶλλον ἀκατανόητο. Οἱ γονεῖς μου εἶχαν ἀρκεστεῖ νὰ μοῦ ποῦν πὼς ἔχω κι ἓναν δεῦτερο μπαμπὰ πού μ' ἀγαπᾷ κι αὐτὸς μὲ τὸν τρόπο του, γι' αὐτὸ μποροῦσα νὰ τὸν ἀγαπήσω κι ἐγὼ μὲ τὸν δικό μου. Μοῦ εἶχαν τονίσει βέβαια πὼς, ἅμα κάποτε μὲ πείραζε ἢ μὲ στενοχωροῦσε μὲ ὅποιονδῆποτε τρόπο, θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς τὸ πῶ. Βλέποντας ὅμως μὲ πόση χαρὰ μὲ ἀποχαιρετοῦσαν κάθε καλοκαίρι καὶ πόση λαχτάρια κρυβόταν στὰ μάτια τους στὴ σκέψη πὼς θὰ περάσουν καὶ πάλι λίγο χρόνο μόνοι οἱ δύο τους, ἤξερα ὅτι δὲν θὰ ἄντεχαν νὰ ἐμφανιστῶ ξαφνικὰ μὲ μιὰ βαλίτσα πίσω. Καλὰ θὰ ἔκανα λοιπὸν νὰ τὰ βγάλω πέρα μόνη μου.

Μόνη μου λοιπόν ντύθηκα, πλύθηκα, έβαλα τὰ καλά μου κι έμφανίστηκα στὴν τραπεζαρία ὅπου μὲ περιμέναν ὁ Κλίφορντ κι ἡ οἰκονόμος γιὰ νὰ πᾶμε στὴν ἐκκλησία. Ἐγὼ ἤμουν εὐδιάθετη γιὰτὶ μοῦ φαινόταν σὰν ἐκδρομὴ, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἐκκλησία ἦταν κάπως μακριὰ καὶ συνήθως εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ περπατᾶμε ἀρκετὴ ὥρα στὴν ἐξοχή, μὲ τὴν οἰκονόμο νὰ σπρώχνει τὸ καροτσάκι τοῦ Κλίφορντ ὅποτε αὐτὸς κουραζόταν στὶς ἀνηφόρες, ἐνῶ στὶς κατηφόρες μὲ ἄφηνε συχνὰ νὰ κάθομαι στὰ γόνατά του καὶ νὰ κυλᾶμε κι οἱ δυὸ πάνω στὸ μονοπάτι, λέγοντας ἱστορίες ἀπ' αὐτὲς ποὺ ὁ ψευτομπαμπᾶς μου θεωροῦσε διδακτικές.

Σήμερα πάντως ἦταν μᾶλλον σιωπηλὸς κι οὔτε στιγμὴ δὲν μὲ ἄφησε νὰ κάτσω πάνω του. Πήγαινα κι ἐγὼ προσεκτικὰ γιὰτὶ ἡ πρωινὴ πάχνη εἶχε νοτίσει τὸ χορτάρι καὶ κινδύνευα νὰ λερῶσω τὰ λουστρίνια μου. Ὁ Κλίφορντ μοῦ εἶχε πεῖ νὰ σκεφτῶ στὴ διαδρομὴ αὐτὰ ποὺ εἶχα νὰ ἐξομολογηθῶ στὸν ἱερέα, ὅμως ἐγὼ εἶχα ἀφαιρεθεῖ κι ἄρχισα νὰ μαδάω καὶ νὰ στραπατσάρω τὰ ὀνόματα τῶν δέντρων ἀπὸ μέσα μου. Ἦταν ἓνα παιχνίδι ποὺ μοῦ ἔδινε μεγάλη χαρὰ. Καρδιά, καρδιά, σκέφτηκα ἀμέσως μόλις βρέθηκα μπροστὰ σὲ μιὰ καρυδιά. Νά καὶ μιὰ ἱτιά πλέουσα. Κάθε βράδυ πλέει μέσα στὸ ποτάμι καὶ μεταφέρεται σὲ ἄλλη ὄχθη, μὲ τὰ μακριὰ μαλλιά της βρεγμένα νὰ κρῦβει πίσω τους τὸ πρόσωπό της. Εἶχα ἀρχίσει μάλιστα νὰ φτιάχνω κι ἓνα παραμῦθι μ' αὐτὴ τὴν πλέουσα ἱτιά ποὺ στὸ τέλος κάποιος ποὺ κάθισε στὸν ἵσκιο της τὴν ἀγάπησε, καὶ μ' ἓνα τσεκούρι τὴν ἔκοψε, τὴν πελέκησε καὶ τὴν ἔκανε καράβι ὥστε νὰ πλέουν γιὰ πάντα μαζὶ στὰ νερὰ τοῦ ποτα-

μου, όταν λίγο πιό κάτω, στις ρίζες ενός κορμού, είδα μια σειρά από άγριες μούβ ορχιδέες. «Χυδαῖες, χυδαῖες!» ἄρχισα νὰ φωνάζω ἀπ' τὴ χαρὰ μου ποὺ εἶχα καταφέρει νὰ κόψω καὶ νὰ ράψω ἀκόμα ἓνα ὄνομα, ὅταν στὸ στόμα μου προσγειώθηκε ἓνας φοῦσκος.

Τὸ χτύπημα ἤρθε ἀπ' τὸν Κλίφορντ. Ἦταν ἡ πρώτη φορά ποὺ σήκωνε χέρι πάνω μου. Ἡ πρώτη φορά ποὺ ὀποιοσδήποτε σήκωνε χέρι πάνω μου. Τὸ χεῖλος μου πρήστηκε. Ἐνιωσα τὰ δάκρυά μου νὰ μπαίνουν μέσα στὸ στόμα μου, ζεστά καὶ ἀλμυρά. Δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω τί εἶχε συμβεῖ, κι ὁ θυμὸς μου, ἀνίσχυρος καὶ μπερδεμένος, γρήγορα ἔγινε ντροπή. Οἱ μύζες μου ἔτρεχαν, ἀλλὰ δὲν μποροῦσα νὰ τίς σκουπίσω μὲ τὸ μανίκι μου μὴ λερωθεῖ τὸ λευκὸ μου φόρεμα. Ἡ οἰκονόμος μὲ πλησίασε μ' ἓνα μαντίλι.

«Ἐλα, μὴν κλαῖς», εἶπε, μὰ ὅσο μὲ παρότρυνε νὰ σταματήσω, τόσο τὰ δάκρυά μου ξεπηδοῦσαν κατὰ κύματα καὶ τὰ ἀναφιλητὰ μου τράνταζαν τὸ στήθος.

Ὁ Κλίφορντ μὲ τράβηξε ἀπ' τὸ χέρι κοντὰ του. Φαινόταν ἀκόμα πολὺ θυμωμένος. Τὰ μάτια του γυάλιζαν. Μοῦ ἔσφιγγε τὸν καρπὸ καὶ πονοῦσα.

«Τὰ ἄγρια ἄλογα θέλουν γερὸ χαλινάρι», μοῦ εἶπε κι ἐγὼ ἤμουν βέβαιη πιά πῶς ὁ Κλίφορντ εἶχε ἀρχίσει νὰ τρελαίνεται. Ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ πῶ στὸν ἐφημέριο, σκέφτηκα, καὶ γιὰ λίγη ὥρα αὐτὴ ἡ σκέψη μὲ ἀνακούφισε, μιὰ ποὺ δὲν εἶχα ἰδέα τί ἄλλο νὰ πῶ στὴν ἐξομολόγηση.

Ἡ ἐκκλησία ἦταν σκοτεινὴ καί, παρ' ὅλη τὴ ζέστη, μέσα ἦταν δροσερὰ καὶ μύριζε σβησμένα κεριά. Ἡ λειτουργία εἶχε μόλις τελειώσει κι ὁ παπὰς ἔκανε κήρυγμα. Τὸ

ἐκκλησίασμα ἀποτελοῦνταν κυρίως ἀπὸ γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἂν καὶ δὲν ἔλειπαν κι οἱ ἄντρες, οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ὅμως ἔμοιαζαν ἀφηρημένοι καὶ κάπως σκεφτικοί. Ἔπαιζαν μὲ τὴ βέρα ἢ χαίιδεuan νευρικὰ τὸ καπέλο στὰ πόδια τους, ἐνῶ οἱ γυναῖκες μὲ λοξὲς ματιὲς τοὺς σκουνοῦσαν μὲ τὸν ἀγκῶνα δείχνοντάς τους μὲ ἓνα νεῦμα τὸν σὲρ Κλίφορντ, ποὺ εἶχε σταθεῖ μὲ τὸ καροτσάκι του σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ διαδρόμου. Θὰ πρέπει νὰ ἦταν γυναῖκες τοῦ χωριοῦ, παντρεμένες οἱ περισσότερες μὲ ἀνθρακωρύχους στὴ δούλεψη τοῦ σὲρ Κλίφορντ.

Σήκωσα τὰ μάτια μου ψηλὰ πρὸς τὰ τζάμια ἀπ' ὅπου ἔμπαινε τὸ λιγοστὸ φῶς. Ἦταν πολὺχρωμα καὶ σχημάτιζαν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ νὰ χαίιδεῦει ἓνα ἀρνάκι. Μπορεῖ νὰ ἤθελε νὰ τὸ θυσιάσει μετὰ, σκέφτηκα, ἢ νὰ βάλει στὴ θέση του ἓνα παιδάκι, ἀντιστρέφοντας τὴ διαδικασία ποὺ ἀκόμα κι ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ ἔβρισκε κάποιες φορές βαρετὴ. Ἀπὸ αὐτὲς τίς σκέψεις μὲ ἔβγαλε ἡ φωνὴ τοῦ ἱερέα ποὺ ἐκείνη τὴ στιγμή ὑψώθηκε ἐπιβλητικὴ καὶ μᾶλλον θυμωμένη. Δὲν καταλάβαινα ἀκριβῶς τί ἔλεγε ἀλλὰ μπόρεσα νὰ διακρίνω κάτι γιὰ ἀγνωμοσύνη, πῶς ἦταν, λέει, μεγάλο ἀμάρτημα αὐτὴ ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ πῶς ἅμα κάποιος σοῦ δίνει δουλειά, δὲν πρέπει νὰ τοῦ δαγκῶνεις τὸ χέρι μὰ νὰ τὸ φιλᾷς. Ἐκείνη τὴ στιγμή τὸ χέρι τοῦ παπᾶ ὑψώθηκε, παχουλὸ καὶ ὀργισμένο, ἐνῶ ὁ ψευτομπαμπᾶς μου βάλθηκε νὰ σκαλιῖζει τὸ χρυσὸ του δαχτυλίδι, σὰν νὰ τὸν ἐνοχλοῦσε.

Μόλις τελείωσε τὸ κήρυγμα, τὸ ἐκκλησίασμα ἄρχισε νὰ βγαίνει ἀπ' τὸν ναό, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες γυναῖκες γονατισμένες στοὺς πάγκους τους. Εἶχαν τὰ χέρια σταυρωμένα

στο μέτωπο και φαίνονταν να λένε από μέσα τους την ιστορία της ζωής τους ή κάποιο πολύ μακρὺ τραγούδι και μᾶλλον δὲν θὰ ἀντιλήφθηκαν πὼς οἱ ὑπόλοιποι ἔφευγαν. Μοῦ ἤρθε νὰ πάω νὰ τὶς σκουνηξω στὴν πλάτη, ὅμως ὁ Κλίφορντ μοῦ γράπωσε ἀπαλὰ μὰ ἀποφασιστικὰ τὸν ὦμο. Ἐκείνη τὴ στιγμή μᾶς πλησίασε ὁ ἱερέας κι αὐτὸς τοῦ φίλησε τὸ χέρι. Μὲ παρότρυνε νὰ κάνω κι ἐγὼ τὸ ἴδιο. Τὸ ἐπάνω μέρος τῆς παλάμης τοῦ ἱερέα ἦταν γεμάτο καφετιά σημάδια καὶ στὶς ράχες τῶν δαχτύλων φύτρωναν μαῦρες τρίχες. Μόλις ἀκούμπησα τὰ χεῖλη μου στὸ λιπαρὸ δέρμα, μὲ ἔπιασε ἀηδία καὶ στράβωσα τὸ στόμα μου. Ἐνιωσα μιὰ τσιμπιὰ στὰ πλευρά. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἦταν ἡ οἰκονόμος.

«Ἡ Μέλανυ θέλει νὰ ἐξομολογηθεῖ», εἶπε ὁ Κλίφορντ στὸν ἱερέα μὲ ὕφος αὐστηρό.

«Ἀκολούθησέ με, κοριτσάκι μου», εἶπε ὁ ἱερέας καὶ ἄνοιξε τὸ βῆμα του.

Μπῆκε μέσα στὸ ἐξομολογητήριο ποῦ ἦταν ἓνα ξύλινο κουτὶ γεμάτο τρύπες σὰν αὐτὸ ποῦ εἶχα δεῖ νὰ βάζουν μέσα γάτες ὅταν πρέπει νὰ ταξιδέψουν. Κάθισε μέσα ὁ παπᾶς καὶ ἀπ' ἔξω στάθηκα γονατιστὴ ἐγὼ. Τὰ γόνατά μου μὲ πονοῦσαν γιατί ἦταν μονίμως χτυπημένα. Γιὰ κάποιο λόγο μοῦ ἐρχόταν νὰ κλάψω ἀλλὰ προσπάθησα νὰ συγκεντρωθῶ στὶς τρυπούλες.

«Τί βαραίνει τὴν ψυχὴ σου, τέκνον μου;»

Φαντάστηκα τὰ μάτια τοῦ παπᾶ νὰ μὲ παρατηροῦν μέσα ἀπὸ τὸ ξύλινο σουρωτήρι. Ἄν μιλοῦσα, θὰ ἔφταναν ἄραγε τὰ λόγια μου τρύπια στὰ αὐτιά του;

«Εἶδα ἓνα φάντασμα, πάτερ, καὶ στὸν δρόμο μαδοῦσα

τὰ ὀνόματα τῶν δέντρων κι ὁ σὲρ Κλίφορντ μοῦ ἄστραψε ἕναν φουσκο».

«Ὁ σὲρ Κλίφορντ σ' ἀγαπάει πολὺ κι εἶναι ἕνας ἀξιοσέβαστος ἄνθρωπος, γι' αὐτὸ καὶ ποτὲ δὲν θὰ σήκωνε τὸ χέρι του χωρὶς λόγο. Πές μου ὅμως γιὰ τὸ φάντασμα».

«Τὸ εἶδα στὸν φεγγίτη νὰ κρύβει τὸ φεγγάρι. Ἐγὼ διάβαζα μ' ἕνα κερὶ ποὺ ἔσβησε καὶ τὸ φάντασμα εἶχε ρυτίδες στὸν λαιμὸ ὅπως κι ἐσεῖς».

«Εἶσαι εἰλικρινὲς πλάσμα, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ μάθεις πῶς μιλάνε στοὺς μεγαλύτερους. Ἴσως γι' αὐτὸ νὰ θυμῶναι καμιὰ φορὰ ὁ πατέρας σου».

«Πατέρας μου εἶναι ὁ Ὀλιβερ Μέλορς».

«Μὴ μοῦ πτεῖς ποιά εἶναι ἡ μητέρα σου, τὴν ξέρω πολὺ καλά. Ἡ Κόνυ ἐρχόταν κι αὐτὴ στὴν ἐκκλησία κι ἐξομολογιοῦταν σ' ἐμένα».

Εἶχα σχεδὸν ξεχάσει πῶς παλιὰ φώναζαν ἔτσι τὴ μαμά μου. Τώρα θέλει νὰ τὴ λένε Κόνστανς.

«Ἀλήθεια; Ἔβλεπε κι αὐτὴ φαντάσματα;»

«Τὰ φαντάσματα ἐκπορεύονται ἀπὸ τὸν Σατανά. Ἐὰν ἔχεις πίστη στὸν Θεό, κορίτσι μου, κανένα φάντασμα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ πλησιάσει».

«Αὐτὸ δὲν πλησίασε πολὺ. Στάθηκε μόνο πίσω ἀπ' τὸν φεγγίτη καὶ μὲ κοίταζε καλὰ καλὰ».

«Συχνὰ ἡ φαντασία ἐνὸς παιδιοῦ εἶναι πολὺ ζωηρὴ καὶ τὸ κάνει νὰ βλέπει πράγματα ποὺ δὲν ὑπάρχουν».

«Τί ἄλλο δὲν ὑπάρχει;»

«Δὲν σὲ καταλαβαίνω. Πολλὰ πράγματα δὲν ὑπάρχουν».

«Ὁ μπαμπάς μου, ὁ Μέλορς, λέει πῶς δὲν ὑπάρχει ὁ

Σατανάς, ἄρα δὲν μπορεῖ νὰ στέλνει αὐτὸς τὰ φαντάσμα-
τα. Κάποιος ἄλλος θὰ τὰ στέλνει καὶ δὲν τὸ ξέρετε».

«Παιδί μου, ἡ ἀνατροφή ποὺ ἔχεις πάρει εἶναι πλημμε-
λής. Πρόσεξε γιατί τὰ παιδιά φέρουν τὶς ἀμαρτίες τῶν γο-
νέων τους, κι ἐσένα οἱ γονεῖς σου ἔχουν πολλές».

«Καὶ τί θὰ γίνεи μετὰ τὸ φάντασμα; Θὰ ἔρθετε νὰ τὸ συλ-
λάβετε;»

«Θὰ ἔρθω σπίτι σας μετὰ ἀπὸ συνεννόηση μετὰ τὸν ἀξιό-
τιμο πατέρα σου, τὸν σὲρ Κλίφορντ, γιὰ νὰ σοὺ κάνω κα-
τήχηση, μιὰς καὶ δὲν μπορῶ νὰ ζητήσω ἀπὸ ἐκεῖνον, στὴν
κατάσταση ποὺ εἶναι, νὰ σὲ φέρνει τακτικὰ ἐδῶ. Μέχρι
τότε νὰ λὲς κάθε βράδυ τὴν προσευχή σου καὶ νὰ ζητᾶς
συγχώρεση ἀπ' τὸν Θεό».

«Θὰ ἐλέγξετε καὶ τὸν φεγγίτη;»

«Θὰ τὸν ἐλέγξω, μικρὴ πεισματάρρα», εἶπε ὁ παπὰς κι
ἔπειτα γιὰ λίγο δὲν ξαναεἶπε τίποτα μέχρι ποὺ ἐμφανί-
στηκε μπροστά μου καὶ πιάνοντάς με ἀπ' τὸ χέρι με πῆγε
στὸν Κλίφορντ καὶ στὴν οἰκονόμο, ποὺ με περίμεναν ἔξω,
στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ.

Τὸ φάντασμα δὲν ξαναεμφανίστηκε παρὰ μόνο μία μέ-
ρα πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη μου κατ' οἶκον κατήχηση. Λὲς καὶ
τὸ ἤξερε. Αὐτὴ τὴν φορὰ ἤμουν στὸ δωμάτιό μου κι ἔπαι-
ζα. Εἶχα πάρει ἕνα πιρουνί ἀπ' τὴν κουζίνα καὶ τὸ εἶχα βάλ-
λει ἀνάσκελα μέσα στὸ παπούτσι μου. Μετὰ ἔβαλα τὸ πα-
πούτσι στὴν ντουλάπα καὶ τὴν κλείδωσα. Προσπάθησα
νὰ φανταστῶ τὸ πιρουνί νὰ τρίζει τὰ δόντια του ἀπ' τὸν
τρόμο. «Οἱ ἀμαρτίες σου εἶναι πολλές καὶ θὰ πρέπει νὰ
πεῖς τὴν προσευχή σου μέχρι νὰ συγχωρεθεῖς...» ἐξη-
γοῦσα ψύχραιμα στὸ πιρουνί, ὅταν ἄκουσα ἕναν θόρυβο νὰ

έρχεται απ' τὸν κῆπο. Ἡ ὥρα ἦταν ἐννιαὶ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ βρισκομαι ἤδη στὸ κρεβάτι μου, ὅμως ἤξερα πὼς ὁ Κλίφορντ ἔλειπε απ' τὸ σπίτι· ἦταν καλεσμένος γιὰ δεῖπνο στὸ σπίτι ἐνὸς πολιτικοῦ γιὰ νὰ συζητήσουν γιὰ τὶς ἀπεργίες, ὅπως εἶχε πάρει τὸ αὐτί μου νὰ λέει στὴν οἰκονόμο, ἐνῶ ἡ ἴδια τέτοια ὥρα ἦταν κλεισμένη στὸ δωμάτιό της κι ἔραβε. Φαντάστηκα πὼς θὰ ἦταν ὁ Κλίφορντ αὐτὸς ποὺ ἔφτανε μὲ τὴν ἄμαξα κι ἔτρεξα κάτω νὰ τὸν ρωτήσω τί ἦταν αὐτὲς οἱ ἀπεργίες στὸ ἐργοστάσιο κι ἂν θὰ μπορούσα νὰ πάω τὴν ἐπομένη μετὰ τὴν κατήχηση νὰ τὶς δῶ.

Ἐτρεξα λοιπὸν κάτω, ἀλλὰ πρὶν ἀνοίξω τὴν πόρτα κοκάλωσα. Ὁ θόρυβος ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸν κῆπο — ἓνας ἐπαναλαμβανόμενος γδοῦπος μαζί μὲ στριγγλιές καὶ σκουξίματα — δὲν μπορεῖ νὰ σχετιζόταν σὲ καμιὰ περίπτωση μὲ τὴν ἀφιξη τοῦ κυρίου τοῦ σπιτιοῦ. Ἄν προερχόταν ἀπὸ κάποιον πλάσμα — ἀμφέβαλλα μάλιστα ἂν αὐτὸ θὰ ἦταν ἀνθρώπινο —, σίγουρα ὑπέφερε, ἀγκομαχοῦσε, βασανιζόταν οἰκτρὰ ἢ κάποιον ἄλλον βασάνιζε. Ἀνέβηκα τὶς σκάλες μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα καὶ κλείδωσα τὴν πόρτα τοῦ δωματίου μου. Πλησίασα τὸ παράθυρο ἀλλὰ ἡ σκοτεινιὰ τοῦ κήπου εἶχε βαθύνει κι ἄλλο, κι ἔτσι δὲν μπορούσα νὰ διακρίνω παρὰ μόνο σκιές. Ὡστόσο, ὅταν τὰ μάτια μου συνήθισαν λίγο στὸ σκοτάδι — δὲν εἶχα ἀνάψει φῶς στὸ δωμάτιο, απ' τὴ μιὰ γιὰ νὰ μὴ μὲ πάρει χαμπάρι ἡ οἰκονόμος κι απ' τὴν ἄλλη γιὰ νὰ βλέπω καλύτερα τί γίνεται στὸν κῆπο —, διέκρινα ξανὰ ἐκεῖ ἔξω, μικροσκοπικὰ λόγῳ τῆς ἀπόστασης ἀλλὰ ὀλοκάθαρα, τὸν γερασμένο λαιμό, τὸ μικρὸ κεφάλι ποὺ πάλευε νὰ τεντωθεῖ γιὰ νὰ κοιτάξει, ποῦ; Ἐμένα ἄραγε; Ἐσκυψα, μὲ τὴν καρδιά μου νὰ χτυ-

πάει σάν τρελή. Γιατί να θέλει να μου κάνει κακό; Μήπως είχε μάθει πώς τὰ εἶχα πεῖ ὅλα στὸν παπὰ καὶ εἶχε ἐξαγριωθεῖ ἐναντίον μου; Μάζεψα ὅσο θάρρος μου εἶχε ἀπομείνει κι ἔκανα μιὰ τελευταία ἀπόπειρα νὰ ξανακοιτάξω. Ἀλίμονο! Τὸ φάντασμα εἶχε γίνει διπλό. Δύο φριχτὲς μορφὲς ὀλόιδιες, ὁ ἓνας λαϊμὸς πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο. Τὸ ἓνα κεφάλι πίσω ἀπ' τὸ ἄλλο. Προσπάθησα νὰ διακρίνω τὸ σῶμα τους, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἦταν γονατισμένα ἢ πεσμένα στὸ ἔδαφος ἢ σκεπασμένα μὲ κάτι γιατί δὲν ἔβλεπα παρὰ μιὰ σκοτεινὴ, ἄμορφη μάζα.

Ἀνέβηκα στὸ κρεβάτι μου καὶ χωρὶς ἀνάσα ἄρχισα νὰ γυρίζω γύρω ἀπ' τὸν ἑαυτό μου σ' ἓνα ξέφρενο στρίψιμο τῆς βίδας, χωρὶς νὰ σταματᾶω νὰ λέω ἀπὸ μέσα μου τὸ «Row row row your boat», σάν προσευχή, γιατί τὰ λόγια τῆς πραγματικῆς προσευχῆς εἶχαν κλειστεῖ ἀπὸ τὸν φόβο τους μέσα σὲ κάποιον ντουλάπι τοῦ μυαλοῦ μου καί, ὅσο κι ἂν τὸ τράνταζα, δὲν ἔβγαιναν. Στὸ τέλος σωριάστηκε ξέπνοη στὸ κρεβάτι μου καὶ κοιμήθηκα σχεδὸν λιπόθυμη, ὅπως εἶχε συμβεῖ καὶ τὴν πρώτη φορὰ στὴ βιβλιοθήκη.

Αὐτὴ τὴ φορὰ ξύπνησα μόνη μου. Ἀπὸ ἓνα ὄνειρο. Ἐβλεπα μιὰ βαρκούλα νὰ στριφογυρνᾶει γύρω ἀπ' τὸν ἑαυτό της καὶ σιγὰ σιγὰ, ἔτσι ὅπως στριφογυρνοῦσε, νὰ τὴ ρουφᾶει μιὰ τρύπα λὲς καὶ τὴν κατάπινε τὸ σιφόνι τοῦ νιπτῆρα. «Ἐγὼ νίπτω τὰς χεῖρας μου», ἔλεγε ἀπὸ πάνω της, τεράστιος, ὁ παπὰς κι ἔπλενε τὰ χέρια του ποὺ ἦταν τριχωτὰ σάν τῆς ἀρκούδας. Αὐτὴ τὴ φράση τὴν ἔλεγε συχνὰ ἢ οἰκονόμος, ἀλλὰ δὲν καταλάβαινα ἀκριβῶς τὸ νόημα τῆς. Ἐκεῖ ποὺ σκεφτόμουν λοιπὸν τὰ χέρια καὶ τὴ φράση, ἦρθε ἡ οἰκονόμος καὶ μοῦ ἔφερε τὸ γάλα μου. Εἶπε νὰ

Ἐκείνη μᾶς ἀνοίξε τὴν πόρτα τῆς βιβλιοθήκης, ὅπου θὰ γινόταν ἡ κατήχηση. Μετὰ ἔφυγε καὶ μείναμε οἱ δυὸ μας.

«Ὡστε ἐδῶ σοῦ ἐμφανίστηκε τὸ φάντασμα;» ἦταν ἡ πρώτη του ἐρώτηση.

«Ναί, ἐδῶ», εἶπα κι ἔδειξα πρὸς τὸν φεγγίτη.

Ἄνοιξε μιὰ μεγάλη μαύρη τσάντα σὰν αὐτὴν ποὺ κουβαλᾶνε οἱ γιατροὶ κι ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἓνα μπουκαλάκι.

«Τί εἶναι αὐτό;» ρώτησα.

ἦταν ἀγιασμός. Εἶχε σκοπὸ νὰ ραντίσει τὸν χῶρο καὶ τὸ ἔκανε ψέλνοντας κάτι σὰν προσευχὴ μέσα ἀπ' τὰ δόντια του.

«Γνωρίζεις τί εἶναι τὸ Κακό;» μὲ ρώτησε ἀφοῦ σταμάτησε τὸ ράντισμα.

«Ναί, πάτερ», εἶπα χωρὶς νὰ εἶμαι ἀπόλυτα σίγουρη. Πολλὰ ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ οἱ γονεῖς μου θεωροῦσαν καλὰ ὁ Κλίφορντ τὰ ἀποδοκίμαζε, καὶ κάποια ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔβρισκε ἐκεῖνος κακὰ ἐμένα μου φαίνονταν πολὺ καλά. Δὲν ἔβγαζα ἄκρη.

«Γνωρίζεις λοιπὸν πὼς ἡ μητέρα σου ἀμάρτησε στὰ νιάτα της καὶ πὼς οἱ ἁμαρτίες τῶν γονέων βαραίνουν καὶ τὰ παιδιὰ τους;»

Δὲν ἤξερα τί ἁμαρτία μπορεῖ νὰ εἶχε κάνει ἡ μητέρα μου, ὅμως μᾶλλον θὰ τοῦ τὴν εἶχε ἐξομολογηθεῖ. Καὶ δὲν μοῦ φαινόταν καθόλου σωστὸ νὰ λὲς τὰ μυστικά σου στὸν παπὰ καὶ μετὰ αὐτὸς νὰ τρέχει νὰ τὰ λέει ἄλλοῦ. Τοῦ τὸ εἶπα.

«Ὅπως τὸ φανταζόμουν. Ἡ ἁμαρτία ἔχει ποτίσει τὴ σάρκα σου ὅπως μιὰ σταγόνα μελάνι μπορεῖ νὰ ποτίσει καὶ νὰ λεκιάσει μιὰ πάλλευκη σελίδα. Τὸ σφάλμα δὲν εἶ-

ναι δικό σου. Ἡ ἄμαρτία εἶναι κληρονομική. Γεννήθηκες με αὐτὴ τὴν κηλίδα καὶ τώρα χρέος μου εἶναι νὰ τὴν τρίψω μέχρι νὰ ἐξαφανιστεῖ, μέχρι ὁ νοῦς, ἡ καρδιά καὶ τὸ σῶμα σου νὰ ξαναγίνουν λευκά ὅπως ταιριάζει στὴν ἀθωότητα τῆς ἡλικίας σου».

Δὲν εἶχα ἰδέα τί ἐννοοῦσε. Ἄλλωστε ἤμουν συγκεντρωμένη στοὺς λιγοστοὺς ἤχους ποὺ μπορεῖ νὰ μαρτυροῦσαν με τί ἔπαιζε ἔξω ὁ Τόμ. Ἄκουγα μόνο τὰ ἀδύναμα κρωξίματα ποὺ τὰ φαντάστηκα νὰ ἔρχονται ἀπὸ πουλάκια ποὺ εἶχαν μείνει μόνα στὴ φωλιά τους καὶ κινδύνευαν. Ἄραγε ὁ Τόμ ἀνῆκε στὰ ἀγόρια ποὺ κυνηγοῦσαν πουλιὰ με τὴ σφεντόνα κι ἔφερναν τὰ μικροσκοπικὰ πτώματα σπίτι; Μήπως ἔριχνε πέτρες στὸ ποτάμι; Νὰ μουντζούρωνε με χρώματα τὰ πόδια του; Θὰ τοῦ ἔλεγε ἄραγε τότε ὁ παππούς του πῶς πρέπει κι αὐτὸν νὰ τὸν τρίψει μέχρι νὰ ἐξαφανιστοῦν οἱ ἄμαρτωλὲς κηλίδες του;

Ἐπειτα ἀπὸ δέκα χρόνια ἀκριβῶς, ὅταν θὰ ξαναβρισκόμασταν τυχαῖα στὸ Λονδίνο, στὸ πάρτι γενεθλίων μιᾶς συμμαθήτριάς μου ποὺ καταγόταν κι αὐτὴ ἀπ' τὸ Ράγκμπυ, μοῦ εἶχε ἀποκαλύψει τί ἔκανε στὴ διάρκεια ἐκείνης τῆς κατήχησης. Ἐπειδὴ χορεύαμε ἀγγίζοντας δειλὰ καὶ συγκινημένα ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, τὸν συγχώρησα, ἤθελα νὰ τὸν συγχωρήσω γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ συνεχίσουμε αὐτὸν τὸν χορὸ, εἰδάλλως θὰ ἔπρεπε ὁ χορὸς νὰ τελειώσει ἀπότομα καὶ βίαια, ὅσο ἀπότομα καὶ βίαια μοῦ κατέβασε τότε ὁ παππούς του τὴ φύστα. Ἐκεῖ, ἀνάμεσα στὰ φαντάσματα καὶ τὰ βιβλία μου, με ἔβαλε νὰ τοῦ δεῖξω αὐτὸ ποὺ ὀνόμασε με ἀποτροπιασμὸ «πηγὴ κάθε ἄμαρτίας»: τὸ αἰδοῦτο μου. Ἦρθε κοντά μου με τὸν ἁγιασμό, σὰν νὰ

ήμουν φάντασμα κι εγώ, ένας δαίμονας, κι άρχισε με τὸ ἓνα χέρι νὰ με ραντίζει, ἐνῶ με τὸ ἄλλο μοῦ ἔτριβε τὴν κλειτορίδα ποῦ δὲν εἶχε ἀκόμα ὄνομα γιατί δὲν τὴν εἶχε δεῖ κανένας, δὲν τὴν εἶχε ἀγγίξει κανένας, καὶ τὴν ἀγγίξε ἐκεῖνος καὶ ἔτσι τὴν ἔκανε νὰ ὑπάρξει, νὰ γεννηθεῖ μέσα στὰ ὑγρά της κι ἔλεγε «Τὰ ὑγρά τῆς γυναικειᾶς ἡδονῆς εἶναι σάπια, μέσα τους κολυμπᾶνε δαίμονες», καὶ ἡ ἀνάσα του κοντὰ στὸ στόμα μου βρομοῦσε καὶ βάραινε καὶ φαντάστηκα ἀπὸ τὸ στόμα του νὰ βγαίνουν φωτιές. «Ἐγὼ θὰ ἐξαλείψω τὴν ἁμαρτία σου», ψιθύριζε στὸ αὐτί μου καὶ δὲν σταματοῦσε νὰ με ραντίζει ὥσπου ἄνοιξε τὸ φερμουάρ του καὶ με ράντισε με τὸ σπέρμα του, ποῦ πετάχτηκε ἀπὸ μέσα καὶ μέχρι τότε δὲν εἶχε ὄνομα γιατί δὲν τὸ ἤξερα καὶ τὸ ἔμαθα ἀπὸ τὴ βρομερή, κολλώδη του οὐσία ποῦ γέμισε τὰ πόδια μου λευκὲς κηλίδες. «Τώρα εἶσαι πάλι λευκή», μοῦ εἶπε καὶ τὰ χέρια του μοῦ πασάλειβαν τὸ ἄσπρο ὑγρό, «μόνο ποῦ δὲν πρέπει νὰ τὸ πεῖς πουθενά, γιατί ἡ ἁμαρτία θὰ ἐπιστρέψει δριμύτερη καὶ τὰ φαντάσματα θὰ σὲ κυνηγοῦν μέχρι νὰ πεθάνεις». Καὶ τότε εἶδα τὸ πουλί του νὰ κρέμεται ἀνάμεσα στὰ πόδια του, με τὸν λαιμό του γερασμένο καὶ ζωωμένο σὰν τὸ φάντασμα κι ἄρχισα νὰ φωνάζω «νά το, αὐτὸ εἶναι, αὐτὸ εἶναι!» καὶ ἡμουν ἑτοιμὴ νὰ τοῦ ἐπιτεθῶ, ὅταν ἀπ' ἔξω ἀκούστηκαν ἄλλες φωνές κι ὁ παπὰς ἀνασκουμπώθηκε καὶ βγῆκε βιαστικὰ νὰ δεῖ τί τρέχει.

«Δὲν σοῦ πέρασε ποτὲ ἀπ' τὸ μυαλὸ ὅτι μπορεῖ νὰ εἶχα γράψει ἐγὼ αὐτὴ τὴ λέξη;» με ρώτησε ἀπαλὰ στὸ αὐτί ὁ Τὸμ καθὼς χορεύαμε. Εἶναι παράξενο γιατί, ἐνῶ συνεχίζαμε, φυσικά, νὰ εἴμαστε συνομήλικοι, ἐγὼ φαινόμουν

ἤδη πολὺ μεγαλύτερή του. Ἐφταιγε ἄραγε πὺ εἶχα βιαστεί νὰ προχωρήσω ἢ ἐκεῖνος ἐπέμενε νὰ διατηρεῖ τὴ σκανταλιάρικη παιδικότητά του;

«Ὅχι, νόμιζα πὺς τὶς εἶχε γράψει τὸ φάντασμα».

«Ἀλήθεια, πίστευες τότε στὰ φαντάσματα;»

«Ναί. Πίστευα. Ἦμουν ἑφτὰ χρονῶν».

«Τὸ ξέρω. Τὸ θυμᾶμαι. Τὰ πάντα θυμᾶμαι ἀπὸ κείνη τὴ μέρα. Ἦθελα, ξέρεις, νὰ σοῦ κάνω ἐντύπωση. Γι' αὐτὸ ἔγραψα ἐκείνη τὴ λέξη στὴ ράχη τῆς χελώνας».

«Ἦθελες νὰ μοῦ κάνεις ἐντύπωση μὲ μιὰ βρισιά;»

«Ἔτσι κάνουν τὰ ἀγόρια».

«Νόμιζα πὺς θὰ ἦσουν θυμωμένοι μὲ τὸν παππού σου. Καὶ πὺς ἡ βρισιά προοριζόταν γι' αὐτόν».

«Δὲν προοριζόταν γιὰ κανέναν. Καὶ γιατί νὰ εἶμαι θυμωμένος μὲ τὸν καημένο τὸν παππού μου; Τοῦ ἔβγαζα τὸ λάδι κάθε μέρα. Κι αὐτὸς δὲν μὲ ἔδειρε ποτέ. Ὁ μπαμπάς μου μόνο μὲ ἔδερνε πολὺ μὲ μιὰ βίτσα».

«Ἦσουν πολὺ ἄτακτος;»

«Ναί. Κι αὐτὸς ἦταν πολὺ ζορισμένος. Ξέρεις ὅτι ἐκείνη τὴ μέρα οἱ ἄλλοι ἀνθρακωρύχοι τὸν εἶχαν στείλει στὸ νοσοκομεῖο;»

«Στὸ νοσοκομεῖο; Δὲν ἦταν στὸ Λονδίνο γιὰ δουλειές;»

«Ὅχι. Τοῦ εἶχαν ἐπιτεθεῖ οἱ συνάδελφοί του γιὰ αὐτὸς μὲ κάτι ἄλλους ἔσπασαν πρῶτοι τὴν ἀπεργία. Κι ἐκεῖνοι τοῦ ἔσπασαν τὰ πλευρά».

«Δὲν τὸ ἤξερα».

Τὸ τραγούδι εἶχε τελειώσει κι ἐμεῖς καθίσαμε σ' ἕνα καναπέ μὲ λουλουδάτο κάλυμμα. Ἐβγαλε ἕνα χαρτί ἀπὸ μιὰ μεγάλη μαύρη τσάντα καὶ ζήτησε νὰ μοῦ φτιάξει ἕνα

σκίτσο. Ή τσάντα έμοιαζε πολύ με εκείνη που κουβαλούσε πριν από δέκα χρόνια ο παππούς του. Όταν είχαν άκουστεϊ οί φωνές έξω άπ' τò δωμάτιο, στη βιασύνη του τήν άναποδογύρισε. Έπεσαν από μέσα ή Αγία Γραφή και τò κιλοτάκι μου. Δέν ξέρω πότε είχε προλάβει νά τò βουτήξει.

«Κανένας ποτε δέν έχει φτιάξει πορτρέτο μου που νά μου μοιάζει, έστω και έλάχιστα», είπα.

«Συμβαίνει αυτό στις όμορφες κοπέλες», είπε ο Τόμ. «Η όμορφιά είναι ένα φάντασμα που τò είδωλό του δέν άποτυπώνεται πουθενά». «Μόνο έδω», πρόσθεσε σχεδόν μέσα άπ' τά δόντια του, δείχνοντας με τò δάχτυλο τόν κρόταφό του σαν νά τόν πυροβολούσε.

«Έδω, έδω κοιτάξτε!» φώναζε ή οικονόμος που είχε βρει πρώτη τή χελώνα νά περιφέρεται με τήν άσεμνη λέξη γραμμένη στο καύκαλό της.

Ό Τόμ δήλωνε άθώος.

«Τή βρήκα μέσα στους θάμνους», έλεγε. «Δέν τò έκανα έγώ!»

«Σώπασε, αγόρι μου», τόν κανάκευε ο παπás που είχε σπεύσει κοντά του και τού χείδευε τώρα τά μαλλιά.

Ό σερ Κλίφορντ με κοίταζε έπιτιμητικά.

«Κάποιο κορίτσι έχει ταλέντο στις βωμολοχίες», είπε και κοίταξε συνωμοτικά τόν παπά. Έκεινος συγκατένευσε στην έτυμηγορία.

Ή χελώνα, τρομαγμένη, είχε κρυφτεί μες στο καβούκι της. Δέν ήταν παρά ένας μικρός συμπαγής λόφος, που στα τετραγωνάκια του με κόκκινη μπογιαιά κάποιος είχε γράψει SCREW.

‘Ο Τὸμ ἔσκυψε κι ἄρχισε νὰ χτυπάει τὸ καύκαλο σὰν νὰ καλοῦσε τὴ χελώνα νὰ δώσει τὴ μαρτυρία της. ‘Ο παπὰς τὸν τράβηξε πίσω. Μόλις τὸ ζωντανὸ ἔμεινε λίγο ἤσυχο, θέλησε νὰ ἀπομακρυνθεῖ. Ξεμύτισε πρῶτα τὸ κεφάλι της. Πάγωσα. Τὰ χέρια μου ἴδρωσαν κι ἄρχισαν νὰ μουδιάζουν. Μέσα ἀπ’ τὴ χελώνα αὐτὸ ποὺ ξεμύτιζε ἦταν τὸ φάντασμα. ‘Οχι μόνο αὐτὸ ποὺ εἶχα δεῖ στὸν φεγγίτη ἀλλὰ κι αὐτὸ ποὺ ἦταν κρυμμένο στὸ παντελόνι τοῦ παπᾶ. Τὸ ζαρωμένο, γηραλέο, τρομακτικὸ τέρας μὲ κοιτοῦσε τώρα ἀπὸ κοντὰ κι ἐτοιμαζόταν νὰ ψελλίσει τὶς κατηγορίες του.

«Ἐδῶ, ἐδῶ!» ἄρχισα τότε νὰ φωνάζω ἔντρομη καὶ νὰ δείχνω στὴν ὀμήγυρη τὴν παιδική μου ἦβη. ‘Ηθελα νὰ τονίσω σὲ ὅλους ποῦ στόχευε τὸ τρομερὸ τέρας, νὰ φέρω κι ἐγὼ τὰ πειστήριά μου, δείχνοντας τί εἶχε συμβεῖ, πόσο κινδύνευα.

‘Ο παπὰς ἔβγαλε μιὰ κραυγὴ κι ἔκλεισε μὲ τὴ χούφτα του τὰ μάτια τοῦ μικροῦ Τὸμ ποὺ εἶχαν γουρλώσει ἀπὸ περιέργεια καὶ σαστιμάρα.

«Ντροπή! Ντροπή!» ἄρχισε νὰ φωνάζει ἡ οἰκονόμος καὶ ἔτρεξε πρὸς τὸ μέρος μου.

Τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ ἦταν ἔτοιμη νὰ μοῦ ἀνεβάσει τὴ φούστα, ἀπ’ τὴν τρομάρα μου μοῦ φύγανε τὰ τσίσα. Ἄρχισα νὰ οὐρῶ ἔτσι ὄρθια κι ὁ πίδακας, δυνατός, διέγραψε ἓνα τόξο βρέχοντας τὴ ράχη τῆς χελώνας, ποὺ μὲ τόσες φωνὲς εἶχε ξανακρύψει τὸ ἀποτρόπαιο κεφάλι της μέσα στὸ καύκαλο.

‘Ο σερ Κλίφορντ εἶχε κοκαλώσει στὸ καρτοσάκι του.

‘Ο Τὸμ κοιτάζε μιὰ ἐμένα καὶ μιὰ τὸ χαρτί ὅπου μὲ γρήγορες κινήσεις ἔφτιαχνε τὸ σκίτσο μου.

«Και μετά σέ τιμώρησαν;»

«Όχι. Άπλως με έδιωξαν από τὸ Ράγκμπυ. Ό σέρ Κλίφορντ μου εἶπε πὼς δὲν με ἀναγνώριζε πιά ὡς κόρη του καὶ θὰ εἰδοποιοῦσε τὴ μητέρα μου νὰ με περιμένει στὸν σταθμό».

«Θὰ πρέπει νὰ ἦταν φριχτό».

«Δὲν ἦταν καὶ τόσο. Άλλωστε οὔτε ἐγὼ ἀναγνώριζα τὸν σέρ Κλίφορντ ὡς πατέρα μου. Ἡξερὰ πολὺ καλὰ ποιοὶ ἦταν οἱ γονεῖς μου. Άλλο με πείραζε».

«Τί;»

«Μοῦ ἔδωσαν ἐκείνη τὴ χελώνα νὰ ταξιδέψω μαζί της. Γιὰ νὰ μοῦ θυμίζει, λέει, τί εἶχα κάνει. Τὴν εἶχαν βάλει σ' ἓνα κλουβὶ πού τὸ κρατοῦσα στὰ πόδια μου σὲ ὅλη τὴ διαδρομὴ. Όλοι γελοῦσαν μαζί μου. Οἱ μαμάδες δὲν ἄφηναν τὰ παιδιὰ τους νὰ με πλησιάσουν».

Ό Τὸμ ἄφησε κάτω τὸ μολύβι καὶ χάιδεψε τὰ μαλλιά μου.

«Μὲ συγχωρεῖς! Ἡμουν ἓνα ἀνόητο μικρὸ ἀγόρι! Νομίζω πὼς ἤμουν πολὺ θυμωμένος με τὸν πατέρα μου. Τὸν εἶχα γιὰ ἥρωα καὶ ξαφνικὰ μάθαινα πὼς ἦταν προδότης, γι' αὐτὸ καὶ τὸν εἶχαν στείλει στὸ νοσοκομεῖο. Ἡθελα νὰ ξεσπάσω καὶ τὴν πλήρωσες ἐσύ...»

Μοῦ ἔπιασε τὸ χέρι.

«Καὶ τί μπορῶ νὰ κάνω, μικρὴ Μέλι, γιὰ νὰ ἐπανορθώσω;»

Κανένας δὲν με ἔλεγε πιά Μέλι. Όχι πὼς με πείραζε. Οὔτε τὸ ταξίδι με τὴ χελώνα με πείραζε τόσο πολὺ. Κάποια στιγμὴ ἄλλωστε ἔβγαλα τὸ ζακετάκι μου καὶ σκέπασα τὸ κλουβὶ νὰ μὴ φαίνεται. Αὐτὸ πού με πείραζε

ἦταν ἡ ἀπογοήτευση στὰ πρόσωπα τῶν γονιῶν μου. Εἶχαν κανονίσει νὰ πᾶνε ἓνα ταξίδι μαζί στὴν Οὐαλία, καὶ ὁ πρόωρος ἐρχομός μου τοὺς χάλασε τὰ σχέδια. Φυσικά, προσπάθησαν νὰ μὴ δείξουν τὴν ἀπογοήτευσή τους. Μοῦ ἔκαναν χίλιες δυὸ ἐρωτήσεις γιὰ τὴ διαμονή μου ἐκεῖ κι ἔδειχναν θυμωμένοι μὲ τὸν Κλίφορντ, ἴσως ὑπερβολικὰ θυμωμένοι, σκέφτηκα, καὶ κλείστηκα ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι στὸν ἑαυτό μου, χωρὶς νὰ μαρτυρήσω τίποτα, θυμωμένη κι ἐγὼ μὲ αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἑαυτό μου ποὺ εἶχα γίνει ἡ αἰτία νὰ μείνουμε ὅλοι κλεισμένοι στὸ φτωχικὸ μας σπίτι, μέσα στὴ ζέστη καὶ τὴν ὑγρασία ἐκείνου τοῦ καλοκαιριοῦ.

«Μπορεῖς νὰ μὲ συνοδεύσεις σπίτι μου...» ἀπάντησα στὸν Τόμ, ποὺ περίμενε τὴν τιμωρία του μὲ μάτια ποὺ ἔλαμπαν ἀπὸ προσμονή.

«Θέλεις νὰ φύγεις κιόλας ἀπ' τὸ πάρτι;»

«Εἶναι δέκα καὶ μισή... Δὲν ἔχω συνηθίσει νὰ ἀργῶ», εἶπα μὲ εἰλικρίνεια.

«Φυσικά καὶ θὰ σὲ συνοδεύσω», εἶπε ὁ Τόμ. «Κι ἐσὺ ὅμως θὰ μοῦ ὑποσχεθεῖς πὼς θὰ μὲ ἀφήσεις μιὰ μέρα νὰ σὲ ζωγραφίσω μὲ τὴν ἡσυχία μου».

«Αὐτὸ κάνεις; Εἶσαι ζωγράφος;»

«Ὁχι. Δουλεύω ἐδῶ στὸ Λονδίνο, σ' ἓνα ἐργοστάσιο ὑποδηματοποιίας».

«Ἀλήθεια λές;»

«Ναί. Δὲν ἤθελα νὰ δουλέψω στὰ ὄρυχεῖα ὅπως ὁ πατέρας μου. Ἐπαθε ἄσθμα στὰ τριάντα του. Σακατεύτηκε. Γι' αὐτὸ ἤρθα στὴν πόλη».

«Μπορεῖ κάποια στιγμή νὰ γίνεις ζωγράφος».

«Ποῦ ξέρεις; Μπορεῖ και νὰ γίνω. Μετὰ τὸ πορτρέτο σου μπορεῖ νὰ γίνω διάσημος. Ὅλοι νὰ μοῦ ζητοῦν παραγωγελίες».

Τὸ ὑπόλοιπο τῆς διαδρομῆς τὸ κάναμε σιωπηλοί. Δὲν πήραμε τὸν ὑπόγειο σιδηρόδρομο, γιὰ νὰ διαρκέσει ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο. Ἀκόμα κι ἔτσι ὅμως, κάποτε φτάσαμε μπροστὰ στὴν πόρτα τῆς πολυκατοικίας. Δὲν μὲ εἶχε φιλήσει ποτὲ ἀγόρι. Ἀναρωτιόμουν ἂν τώρα θὰ ἦταν ἡ πρώτη φορά.

«Θὰ σὲ ξαναδῶ;» μὲ ρώτησε ὁ Τόμ.

«Ἔ, πῶς θὰ φτιάξεις τὸ πορτρέτο μου; Ἀπὸ μνήμης;»

«Θὰ μπορούσα νὰ τὸ φτιάξω και ἀπὸ μνήμης. Τὸ πρόσωπό σου ἔχει μείνει μέσα μου ἀπὸ τότε ποὺ ἦσαν κοριτσάκι. Τὸ ξέρεις πῶς δὲν ἔχεις ἀλλάξει;»

«Ἐχω ἀλλάξει πολὺ», εἶπα.

«Ναί. Ἐχεις γίνει πιὸ ὁμορφη», εἶπε ἐκεῖνος και ἔφερε τὸ χέρι του πάλι στὰ μαλλιά μου. Πῆρε μιὰ τούφα ἀνάμεσα στὸν δείκτη και τὸν παράμεσο σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ τὴν κόψει. Δὲν θὰ μὲ φιλήσει, σκέφτηκα.

«Ἀναρωτιέμαι ἂν ἡ ὁμορφιά σου αὐξάνεται μὲ τὰ χρόνια ἢ μὲ τίς μέρες».

«Τί ἐννοεῖς;» ρώτησα.

«Ἐννοῶ: ἂν ἔρθω νὰ σὲ δῶ τὴν ἄλλη Κυριακή, θὰ εἶσαι πιὸ ὁμορφη;»

«Ἐλα», εἶπα μόνο κι ἐκεῖνος ἀντὶ γιὰ φιλὶ στὸ στόμα μοῦ ἔδωσε τὸ χαρτὶ μὲ τὸ σκίτσο ποὺ εἶχε φτιάξει. Τὸ εἶχε τυλίξει ρολὸ και μοῦ εἶπε νὰ τὸ ἀνοίξω ὅταν θὰ ἀνέβαινα στὸ δωμάτιό μου.

«Ἐγὼ δὲν ἔχω κάτι νὰ σοῦ δώσω», εἶπα κι ἐκεῖνος πῆ-

ρε τὸ χέρι μου στὸ δικό του καὶ κοιτάξε τὴν ἀδειανή μου χούφτα».

«Πράγματι», εἶπε καὶ τὴ φίλησε.

Μὲ τὸ φιλή του στὴ μία μου παλάμη καὶ τὸ ρολὸ στὴν ἄλλη, ἀνέβηκα τὶς σκάλες ποὺ ὀδηγοῦσαν στὸ διαμέρισμά μας σὰν ὑπνωτισμένη.

Τὸ σκίτσο τὸ ἔχω ἀκόμα. Τὸ βλέπει ἡ ἐγγονή μου, ἡ Φιόνα, καὶ χαμογελάει. «Ἐσὺ εἶσαι ἐδῶ, γιατί;» μὲ ρωτάει. Ἄπο τότε ποὺ ἀποφάσισε ὁ μπαμπάς της νὰ τῆς ἀποκαλύψει τὴν ταυτότητα τῆς μητέρας της καὶ νὰ τῆς μιλήσει γιὰ τὴν ἱστορία της, ἔρχεται συχνὰ στὸ σπῆτι καὶ κάνει ἐρωτήσεις. Φέρνει καὶ μιὰ φίλη της μαζί καὶ τὸ διαμέρισμά μου γεμίζει ζωή. Μένω στὸ ἴδιο διαμέρισμα ὅπου ἔμενα καὶ τότε, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες πολυώροφες πολυκατοικίες ποὺ ἔφτιαξε ὁ δῆμος γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὰ χαμόσπιτα ὅπου ἔμεναν μέχρι τότε οἱ φτωχοί. Ἡ Φιόνα κι ἡ φίλη της θεωροῦν τὴ γειτονιά μου πολὺ καλλιτεχνική κι ἔχουν σκοπὸ ν' ἀνοίξουν ἐδῶ ἓνα στούντιο χοροῦ. Ἐχουν ἤδη ἀρχίσει νὰ ψάχνουν κι ἔτσι βρίσκουν ἓναν λόγο παραπάνω νὰ ἔρχονται νὰ μὲ ρωτοῦν γιὰ τὰ παλιά. «Γιατί τὸ σκίτσο σὲ δείχνει νὰ κάθῃσαι ἔτσι λυπημένη πάνω στὴ ράχη μιᾶς χελώνας;» ρωτάει ἡ Φιόνα. «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Τὸμ, ποὺ ὑπογράφει;» ρωτάει ἡ φίλη. «Ὁ Τὸμ Σῶγερ», τοὺς λέω γιατί ξέρω πὼς περιμένουν νὰ τὰ μπερδέψω πάλι μὲ κάποιον βιβλίον καὶ δὲν θέλω νὰ τοὺς χαλάσω τὸ χατίρι.

Τὸ ραντεβού μας μὲ τὸν Τὸμ ἦταν γιὰ τὴν ἐπόμενη Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα στὴ Γέφυρα τοῦ Λονδίνου. Μοῦ εἶχε πεῖ πὼς τὸ Σάββατο θὰ πῆγαινε στὸ Ράγκμπυ νὰ δεῖ τὸν

παππού του που ήταν άρρωστος και θα γυρνούσε με το τρένο Κυριακή μεσημέρι. Άνησυχοῦσα πολύ μήπως κάτι στις μετακινήσεις αυτές δεν πήγαινε καλά κι ὁ Τόμ δεν ἐμφανιζόταν. Ἀπὸ τὴν ἀγωνία μου μάλιστα εἶχα πάει στὸ ραντεβουὺ μίᾳ ὥρα νωρίτερα καὶ καθόμουν σ' ἓνα παγκάκι στὴ βορινὴ ὄχθη τοῦ Τάμεση καὶ διάβαζα τὸ βιβλίο μου.

Τὸ ἴδιο εἶχε κάνει κι ὁ Τόμ. Αὐτὸς ὅμως εἶχε πάει στὴ νότια ὄχθη καὶ σκίτσαρε κάτι παιδάκια ποὺ ἔπαιζαν καὶ τραγουδοῦσαν. Ὅταν συναντηθήκαμε στὴ μέση τῆς γέφυρας, τὸν ρώτησα τί τραγουδοῦσαν κι αὐτὸς μοῦ εἶπε τὸν παιδικὸ ἐκεῖνο σκοπὸ: «London bridge is falling down, my fair lady». Δὲν τὸν πίστεψα, ἀλλὰ μὲ συγκίνησε ἡ προσπάθειά του νὰ ἐπινοήσῃ κάτι ρομαντικὸ γιὰ τὴν περίσταση.

«Ἐδῶ, στὴ γέφυρα, θὰ μὲ ζωγραφίσεις;»

«Φυσικά. Οἱ γέφυρες ταιριάζουν πολὺ στὶς γυναῖκες».

Μοῦ ἄρρεσε ποὺ μὲ εἶπε «γυναίκα».

«Γιατί τὸ λὲς αὐτό;»

«Μοιάζουν ἀκίνητες, μοιάζουν νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς περαστικούς, μὰ ἔχουν τίς δικές τους δονήσεις, τοὺς μυστικούς τους νόμους». Ὁ Τόμ εἶχε βγάλει αὐτὴ τὴ φορὰ ἓνα μεγάλο μπλόκ ζωγραφικῆς καὶ τὸ εἶχε στηρίξει στὰ γόνατά του. Καθόταν στὶς φτέρνες του, ἐνῶ ἡ πλάτη του ἀκουμποῦσε στὸ στηθαῖο τῆς γέφυρας, μιὰ ἀρκετὰ ἀβολὴ στάση, σκέφτηκα, γιὰ νὰ ζωγραφίσει κανεῖς. Εἶχε ἀρχίσει νὰ ξύνει ἓνα μολύβι μὲ ἓνα ξυράφι. Μερικὰ ξύσματα ἐπεφταν πάνω στὰ παπούτσια μου, ἀλλὰ δὲν ἤθελα νὰ τὰ τινάξω.

«Οἱ γέφυρες, ἂν τὸ καλοσκεφετεῖς, εἶναι σὰν ποτάμια κι αὐτές», συνέχισε τὸν λόγο του γιὰ τίς γέφυρες. Ἄναρω-

τήθηκα ἂν τὸν εἶχε προετοιμάσει στὸ τρένο καθὼς ἐρχόταν. Κρίμα νὰ μὴν ἔχω ἐτοιμάσει κι ἐγὼ κάτι.

«Δηλαδή;»

«Δηλαδή εἶναι σὰν μιὰ φέτα στέρεο ποτάμι. Τὸ ξέρεις ὅτι κάποτε γιὰ νὰ στεριώσουν τὰ γεφύρια θυσιάζαν ἀνθρώπους; Τὸ ἴδιο ἀπαιτοῦν κι οἱ γυναῖκες. Θυσίες».

«Τί εἶναι αὐτὰ πού λές; Ἄφου οἱ γυναῖκες θυσιάζονται γιὰ τοὺς ἄντρες».

«Ἔχεις διαβάσει γιὰ τὸ κομμένο κεφάλι τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ; Θυμᾶσαι ποιὸς διέταξε αὐτὴ τὴ θυσία; Μιὰ γυναίκα».

«Ποιὸς τὸ λέει αὐτό;»

«Ἡ Ἁγία Γραφή».

Στὸ ἄκουσμα τοῦ βιβλίου πού εἶχε σημαδέψει τὸ τελευταῖο μου καλοκαίρι στὸ Ράγκμπυ σῶπασα.

Ἀκούμπησα τοὺς ἀγκῶνες πάνω στὸ στηθαῖο κι ἔβλεπα κάτω τὰ νερὰ τοῦ Τάμεση. Λίγο πιὸ κεῖ ἦταν τὰ ντόκλαντς, οἱ ἀποβάθρες τοῦ Λονδίνου, καὶ στὴ μέση τὸ Isle of Dogs, τὸ Νησὶ τῶν Σκύλων. Συχνὰ ἐρχόμασταν ἐδῶ βόλτα μὲ τοὺς γονεῖς μου. Ὁ Μέλορς εἶχε βρεῖ δουλειὰ στὴν περιοχὴ κι ἔλεγε πῶς τελικὰ τὰ πλοῖα τοῦ ταίριαζαν πιὸ πολὺ ἀπ' τὰ βουνά. Ἴσως νὰ τὸ ἔλεγε ὅμως γιὰ νὰ μὴ στενοχωριέται ἡ μάνα μου πού ἐξαιτίας τοῦ ἔρωτά τους ἄφησε ἐκεῖνος τὰ δάση κι ἤρθε νὰ στριμωχτεῖ στὴ μεγαλούπολη. Πάντως, ὁ Μέλορς ἐλάχιστα μιλοῦσε γιὰ τὰ παλιά, ἄλλωστε ἐλάχιστα μιλοῦσε ἐν γένει. Οἱ ἄντρες πού εἶχα γνωρίσει μέχρι τώρα ἦταν λιγομίλητοι· ὅσο γιὰ τὰ ἀγόρια στὸ σχολεῖο, πάντα βρίσκονταν σὲ διαρκὴ κίνηση· πού καιρὸς γιὰ λόγια. Πρῶτη φορὰ συναντοῦσα ἄντρα

σάν τόν Τόμ, νὰ μιλάει τόσο ὁμορφα, νὰ κάνει σκέψεις σάν αὐτὲς ποὺ ὅλη μέρα τριβέλιζαν καὶ τὸ δικό μου μυαλό. Ἴσως νὰ ἔχει σχέση μετὰ τῆ ζωγραφικῆ, σκέφτηκα. Ἴσως οἱ καλλιτέχνες νὰ μὴν εἶναι σάν τοὺς ὑπόλοιπους ἄντρες ποὺ γαβγίζουν σάν σκυλιά.

«Ξέρεις ἀπὸ ποῦ βγαίνει τὸ ὄνομα τοῦ νησιοῦ ποὺ κοιτάζεις;» με ρώτησε ὁ Τόμ.

«Τὸ Νησι τῶν Σκύλων; Δὲν ἔχω ἰδέα», εἶπα.

«Κάποτε ξεβράστηκαν ἐδῶ δεκάδες ψόφια σκυλιά».

«Ἀπὸ ποῦ;»

«Κανένας δὲν ξέρει. Τὰ ἔφερε τὸ ποτάμι».

«Λὲς νὰ ἔπεσαν ἀπὸ τὴ γέφυρα;» εἶπα καὶ κοίταξα κάτω τὰ νερά.

«Τὰ ζῶα αὐτοκτονοῦν μόνο ὅταν εἶναι σὲ κίνδυνο», εἶπε ἐκεῖνος.

«Τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄνθρωποι».

Ὁ Τόμ ἄφησε λίγο τὸ μολύβι καὶ τὸ μπλόκ του. Σηκώθηκε καὶ στάθηκε ἀκριβῶς δίπλα μου, κοιτάζοντας κι αὐτὸς τὸ νερό.

Φαντάστηκα κουφάρια ζώων νὰ ἐπιπλέουν σάν ἀναποδογυρισμένες βάρκες. Σάν καύκαλα χελώνας. Ἡ χελώνα πάντως ποὺ εἶχα φέρει σὲ κλουβὶ ἀπὸ τὸ Ράγκμπυ ζοῦσε ἀκόμα.

«Μὰ ποῦ τὴν ἔχετε;» ρώτησε ὁ Τόμ ὅταν τοῦ τό 'πα.

«Στὸ μπαλκόνι κυρίως. Ὅμως τὴν πᾶμε βόλτα στὸ πάρκο κάθε μέρα. Τὴν ἀφήνουμε ποῦ καὶ ποῦ νὰ τριγυρνάει καὶ στὸ σπίτι».

«Δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ χωνέψω πὼς τὴν εἶχες περάσει γιὰ φάντασμα στὸν φεγγίτη», γέλασε ὁ Τόμ.

«Σ' τὸ εἶπε ὁ παππούς σου;»

«Ναί. Τὸν ρώτησα χθὲς τί θυμόταν ἀπὸ σένα. Θυμόταν, εἶπε, πὼς ἦσουν ἓνα εὐφάνταστο κοριτσάκι, πὺ δίαβαζε πολλὰ βιβλία κι ἔβλεπε φαντάσματα».

«Ἔχει καλὴ μνήμη γιὰ τὴν ἡλικία του».

«Καταλαβαίνω πὼς μετὰ ἀπὸ ὅσα ἔγιναν δὲν θὰ τὸν συμπαθεῖς. Ἐξαιτίας μας ἄλλωστε χάλασες τὶς σχέσεις σου μὲ τὸν σὲρ Κλίφορντ».

«Δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι».

Ὅταν ἦρθαν καὶ μὲ πῆραν οἱ γονεῖς μου ἐκείνη τὴ μέρα ἀπὸ τὸν σταθμὸ, ἤμουν τρομοκρατημένη. Ἡ μητέρα μου ἤθελε νὰ βάλει δικηγόρο γιὰ νὰ στραφεῖ ἐναντίον τοῦ Κλίφορντ, ὅμως ὅλοι τὴν ἀπέτρεψαν. Ἐξάλλου ἐκείνη εἶχε ἐγκαταλείψει ἄντρα καὶ σπιτικό. Κανένας δὲν θὰ συγκινοῦνταν μὲ τὴν ἱστορία τοῦ κοριτσιοῦ πὺ γύρισε μὲ μιὰ ὑβριστικὴ χελώνα μέσα σ' ἓνα κλουβί. Τὸ καταλάβαινε κι ἐκείνη, καὶ ὁ Μέλορς ἐπέμενε νὰ μὴν ξαναπατήσω τὸ πόδι μου ἐκεῖ. Δὲν ἦταν τόσο πὺ μὲ εἶχαν διώξει, μὲ τὸν τρόπο πὺ μὲ εἶχαν διώξει, ὅσο ἡ εἰκόνα πὺ παρουσίαζα στὸ σπίτι γιὰ καιρό. Δυσκολευόμουν νὰ κοιμηθῶ, ἀπέφευγα τὰ πολλὰ χάρδια, μὺ προκαλοῦσαν σχεδὸν ἀποστροφή. Οἱ γονεῖς μου, ἀπογοητευμένοι, ἔβλεπαν τὴν κόρη τους, τὸν καρπὸ αὐτοῦ τοῦ σπάνιου ἔρωτα, νὰ ἐξελίσσεται σὲ μιὰ μᾶλλον ψυχρὴ νεαρὴ κοπέλα. Ἐγὼ ἔνιωθα ἀσφαλῆς μέσα στὸ καβούκι μου κι ἔμενα μὲ τὶς ὥρες κλεισμένη στὸ δωμάτιό μου, ὅπου σκεφτόμουν καὶ διάβαζα. Ἄν κάτι εἶχε μείνει ἀνέπαφο ἀπὸ τὴν παλιὰ Μέλι, αὐτὸ ἦταν τὰ βιβλία. Ὅμως, ἐνῶ παιδὶ διάβαζα γιὰ νὰ βάζω φωτιά στὴ φαντασία μου, τώρα διάβαζα γιὰ νὰ βάζω τάξη στὴ σκέψη μου.

Τὰ μυθιστορήματα εἶχαν γίνει πιὸ στέρεα ἀπὸ τὸ σπίτι μου. Ἴσως καὶ κάτι παραπάνω: οἱ σελίδες τους εἶχαν γίνει γιὰ μένα σὰν ἓνα δεύτερο δέρμα, κάτι ποὺ μποροῦσε νὰ μπεῖ ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τὸν κόσμο, ἓνας μαγικὸς μανδύας ποὺ ἀντὶ νὰ κάνει ἐμένα ἀόρατη ἔκανε τοὺς ἄλλους γύρω μου, ὅποτε καὶ πάλι ἀσφαλῆς ἦμουν. Ἐπιπλέον, οἱ ἱστορίες ποὺ διάβαζα ἔβγαζαν κάποιον νόημα, ὑπῆρχε μιὰ ὑπόγεια ἀλλὰ σαφῆς δικαιοσύνη ποὺ ρύθμιζε τὸ χάρτινο αὐτὸ σύμπαν, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ χάος τῶν συναισθημάτων καὶ ἀναμνήσεων ποὺ εἶχαν στριμωχτεῖ στὸ βάθος τοῦ μυαλοῦ μου. Γιατὶ, ἐνῶ δὲν εἶχα ξεχάσει ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι στὸ Ράγκμπυ, ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς, δὲν ἤμουν ἀπολύτως βέβαιη τί μοῦ εἶχε συμβεῖ: οἱ λεπτομέρειες τῶν καταστάσεων, οἱ σχέσεις τῶν προσώπων, τὰ νήματα ποὺ ἔδεναν τὰ γεγονότα μεταξὺ τους εἶχαν ξεφτίσει καὶ σχηματίζαν κουβανάκια στὸν πάτο κάποιου συρταριοῦ στὸ πιὸ σκοτεινὸ δωμάτιο τοῦ μυαλοῦ μου. Ὅμως μὲ τὸν Τὸμ ξανὰ στὴ ζωὴ μου, ἓνας ἀέρας εἶχε φυσήξει κι ὅλα τὰ καταχωνιασμένα ἀπειλοῦσαν νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια.

Ὅταν τέλειωσε τὸ σκίτσο, μοῦ τὸ ἔδωσε νὰ τὸ δῶ. Ἐνῶ ἡ κοπέλα μὲ τὰ ξανθὰ μακριὰ μαλλιά, τὸ καπέλο καὶ τὸ λευκὸ φόρεμα δὲν παρουσίαζε τὴν ἐκπληκτικὴ ὁμοιότητα ποὺ μερικοὶ περιμένουν ἀπὸ ἓνα σκίτσο γιὰ νὰ ἐντυπωσιαστοῦν, ἐμένα μοῦ κόπηκε ἡ ἀνάσα. Ὁ Τόμ —τὸ εἶχα εὐχηθεῖ ἀλλὰ τῶρα τὸ διαπίστωνα μὲ συγκίνηση— εἶχε δεῖ μέσα μου. Ὁ τρόπος ποὺ στήριζε ἡ κοπέλα τοὺς ἀγκῶνες της, τὸ βλέμμα της στραμμένο στὸ ποτάμι μὰ βυθισμένο ταυτόχρονα στὶς σκέψεις της ἦμουν ἐγώ, αὐτὴ ἡ φιγούρα, τόσο κλειστή, τόσο συγκροτημένη ἀλλὰ μὲ τίς

στέρεες γραμμές της έτοιμες να διαλυθούν στο αέρακι, ήμουν εγώ, τόσο συμπαγής και διάφανη σαν ένα κομμάτι πάγος που μέσα του μπορούσε να δει κανείς τὰ φαντάσματά μου ακινητοποιημένα, διατηρημένα άριστα. Η καρδιά μου χτύπησε δυνατά. Μπορούσε λοιπόν κάποιος να με δει, κι αφού μπορούσε να με δει, μπορούσα να τον δω κι εγώ. Μάλιστα, έτσι όπως καθόμασταν κι οί δυο μπροστά στο σκίτσο, εγώ να τὸ κρατάω στὰ χέρια κι αὐτὸς λίγο πιὸ πίσω να κοιτάζει τὴ ζωγραφιὰ πάνω ἀπ' τὸν ὄμο μου, ἦταν λὲς καὶ ἀλληλοκοιταζόμαστε μέσα στὸν ἴδιο καθρέφτη.

Μετά, μὲ τὸ πορτρέτο ἀνάμεσα στὰ σώματά μας, ὅριο μαζί καὶ μαγνήτη, δώσαμε τὸ πρῶτο μας φιλί.

Καθιερώσαμε τὴ συνήθεια νὰ βρισκόμαστε κάθε Κυριακὴ πάνω στὴν ἴδια γέφυρα. Τὴ δευτέρη φορὰ μοῦ ἔφερε σ' ἕνα κουτί μιὰ χελώνα ποὺ ἔγραφε πάνω I'm sorry. Τὴν τρίτη φορὰ ζήτησε ἀπὸ ἕναν πλανόδιο φωτογράφο νὰ μᾶς τραβήξει μιὰ φωτογραφία. Ἐγὼ εἶχα τὰ χέρια μου μέσα στὶς τσέπες τῆς φούστας μου κι ἐκεῖνος ἔπιανε μὲ τὸ ἕνα του χέρι τὸ γεῖσο τῆς τραγιάσκας στὸ κεφάλι. Τὴν τέταρτη μοῦ ἔφερε ἕνα βιβλίο κάποιου συγγραφέα ποὺ λεγόταν Κάφκα καὶ μοῦ διάβασε μιὰ σύντομη ἱστορία ποὺ τὴ διηγιόταν μιὰ γέφυρα. «Ἦμουν ἄκαμπτη καὶ ψυχρή. Ἦμουν μιὰ γέφυρα». Ἔτσι ξεκινούσε, κι εγὼ τὸ βράδυ ὄνειρεύτηκα τὸ σῶμα μου φτιαγμένο ἀπὸ ἀτσάλι, νὰ περπατᾶει πάνω του ἕνας ἄντρας μ' ἕνα ραβδί. Προχωρούσε, λέει, σὰν τυφλὸς σέρνοντας τὸ ραβδί του πάνω μου λὲς καὶ προσπαθοῦσε κάτι νὰ χαράξει στὴν ἄσφαλτο. Ἦξερα βαθιὰ μέσα μου πὼς κάποια θυσία εἶχε τελεστεῖ γιὰ νὰ στέκο-

μαι με τις δυό μου άκρες μπηγμένες στις όχθες, όμως τὰ ἴχνη εἶχαν σβηστεῖ. Τότε κατάλαβα πὼς αὐτὸ ἔκανε ὁ ἄντρας με τὸ ραβδί. Δὲν ἔγραφε. Ἔσβηνε τὰ ἴχνη.

Τὴν πέμπτη φορὰ γιορτάσαμε ἕναν μῆνα φιλιῶν. Ἐκεῖνος μοῦ χάρισε ἕνα βραχιόλι με χάντρες.

«Ἐγὼ δὲν σοῦ ἔχω πάρει τίποτα», εἶπα. Σφιγγόμεουν μέσα στὸ παλτό μου, εἶχαν ἀρχίσει τὰ πρῶτα κρύα. Ἦταν ἀρχὲς Ὀκτωβρίου.

«Μοῦ ἔχεις πάρει τὴν καρδιά», εἶπε ἐκεῖνος.

Ἀγκαλιαστήκαμε. Ὁ ἀέρας σφύριζε κόνοντας τὸν ἀνήξερο.

«Θέλω ὅμως καὶ κάτι ἀκόμα», εἶπε ὁ Τὸμ κι ἔπιασε τὸ πρόσωπό μου με τὰ χέρια του.

Ρίγος με διαπέρασε σὰν νὰ μάντευα πὼς δὲν θὰ μπορούσα νὰ πῶ ναί.

«Τί; Τί εἶναι;» εἶπα κάπως ἀνήσυχη.

«Κοίτα. Ὁ παππούς μου εἶναι στὰ τελευταῖα του. Γιατί ἀποτραβιέσαι; Δὲν σοῦ εἶπα ἀκόμα τί θέλω. Ξέρω πὼς δὲν τὸν συμπαθεῖς, ὅμως θέλω νὰ λυθεῖ αὐτὴ ἡ παιδικὴ παρεξήγηση».

«Δὲν ξέρω...» εἶπα.

«Ἐλα, μὴν εἶσαι πεισματάρικα. Δὲν ζητάω κάτι τρομερό. Θέλω μόνο νὰ μᾶς δώσει τὴν εὐχή του».

Τὸν κοίταξα. Τὰ μάτια του ἔλαμπαν σὰν νὰ εἶχε κάνει μόλις τὴ μεγαλύτερη σκανταλιά.

«Εἶδες; Ἐκτὸς ἀπὸ βραχιόλι, θὰ ἔχεις τώρα καὶ δαχτυλίδι», εἶπε σφίγγοντάς με στὴν ἀγκαλιά του.

Πάνω ἀπ' τὸν ὤμο του εἶδα μιὰ γυναίκα νὰ ἔχει πιαστεῖ ἀπὸ τὸ κάγκελο τοῦ στηθαίου. Ἔσκυβε καὶ χειρονο-

μοῦσε πανικόβλητη σὰν νὰ ἔκανε νόημα σὲ κάποιον ἐκεῖ κάτω νὰ προσέχει. Ποιὸς νὰ προσέχει; Καὶ τί; Μετὰ κατάλαβα πὼς κάτι τῆς εἶχε πέσει στὸ ποτάμι καὶ τὸ εἶχε χάσει. Ἔμεινα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Τόμ για ὥρα ἀφότου ἢ γυναίκα, συμφιλιωμένη μὲ τὴν ὀριστικὴ ἀπώλεια, εἶχε φύγει πιά.

Φυσικά, δὲν μποροῦσα νὰ δεχτῶ τὴν εὐχὴ του. Δὲν μποροῦσα οὔτε νὰ τὸν δῶ. Ἄν ὅμως παντρευόμαστε, δὲν θὰ ἤμουν ὑποχρεωμένη; Ἀποφάσισα νὰ γράψω ἓνα γράμμα στὸν Τόμ. Νὰ τοῦ μιλήσω. Δὲν ἤξερα πὼς νὰ τὸ κάνω, γιατί τόσα χρόνια ἀπέφευγα νὰ βάλω ἐκεῖνο τὸ συμβάν σὲ λέξεις. Ἦξερα ὅτι ἅμα κάτι μπεῖ σὲ λέξεις, πετρώνει, καὶ ἢ ὑπαρξή του εἶναι πλέον ἀδιαμφισβήτητη. Ἄν λοιπὸν τὸ ἔλεγα, θὰ ἦταν ἐκεῖ ἀπέναντί μου. Θὰ μοῦ ἔδειχνε τὰ δόντια του. Τὸ ἀπαίσιο κεφάλι τῆς χελώνας, χρόνια λουφαγμένο στὸ καβούκι του, θὰ ξεμύτιζε πάλι.

Κι αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη. Βάζοντας τὴ μία λέξη μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη, συναρμολόγησα ἐκεῖ πάνω στὸ χαρτὶ τὸ φάντασμα. Κι αὐτό, τὸ ἴδιο κιόλας βράδυ, μὲ ἐπισκέφθηκε. Κοιμόμουν, ὄχι πολὺ βαθιά, εἶν' ἢ ἀλήθεια, ὅταν τὸ ἄκουσα. Ἦταν οἱ ἴδιες κραυγές, τὸ ἴδιο ρυθμικὸ χτύπημα, τὰ σκουζίματα, οἱ τριγμοί. Σηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ὁ διάδρομος ἦταν σκοτεινὸς κι ἀπ' τὸ δωμάτιο τῶν γονιῶν ἄκουγα τὸ ροχαλητὸ τοῦ πατέρα μου καὶ τὴ βαθιὰ ἀνάσα ὄσων ἢ ἄγνοια τοὺς ἐπιτρέπει τὴν ἀταραξία. Περιπάτησα ὡς τὸ σαλόνι. Κατάλαβα πὼς οἱ ἀπαίσιοι ἤχοι ἔρχονταν ἀπὸ τὸ μπαλκόνι. Τράβηξα τὶς κουρτίνες καὶ τότε τὸ εἶδα. Τὸ θέαμα μοῦ ἔκοψε τὴν ἀνάσα. Ἡ μία χελώνα εἶχε ἀνέβει πάνω στὴν ἄλλη καὶ προσπαθοῦσε νὰ μπεῖ μέσα της. Ἡ

χελώνα που υπέμενε τὸ μαρτύριο τέντωνε τὸν λαιμό της κι ἔσκουζε. Τὰ καύκαλα, καθὼς χτυποῦσαν τὸ ἓνα πάνω στὸ ἄλλο, ἔκαναν ἓναν θόρυβο φριχτό. Ἦταν σὰν νὰ προσπαθοῦσε ἡ μία νὰ σπάσει τὸ καβούκι τῆς ἄλλης. Νὰ τὴ σκοτώσει.

Καὶ τότε κατὰλαβα. Αὐτὸ ἦταν τὸ διπλὸ φάντασμα ποὺ εἶχα δεῖ τὸ προηγούμενο βράδυ τῆς ἐπίσκεψης τοῦ ἱερέα. Οἱ τσιριχτὲς κραυγές, τὰ σκληρίσματα, οἱ ρυθμικοὶ γδοῦποι, ὅλα ἦταν ἴδια. Ποιό παράξενο σχέδιο εἶχε θελήσει αὐτὰ τὰ ζωντανὰ νὰ ζευγαρώνουν σὰν κατάδικοι ποὺ βροντοχτυπᾶνε τὶς ἀλυσίδες τους; Σὰν δύο Σίσυφοι καταδικασμένοι νὰ κάνουν ἔρωτα, σκαρφαλωμένοι στὴν ἀνηφορικὴ πλαγιά, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἀφήσουν γιὰ λίγο τὸ φορτίο τους; Αὐτὴ ἦταν λοιπὸν ἡ οὐσία τῆς πανάρχαιης αὐτῆς πράξης; Ἀπαιτοῦσε νὰ μὴ βγάλεις οὔτε στιγμή τὴν πανοπλία σου μήπως καὶ συντριβεῖς; Φαντάστηκα τὰ σωθικὰ τῆς χελώνας μαλακὰ, γλοιώδη, εὐάλωτα· σίγουρα θὰ ὑπῆρχε κάποια ἀναγκαιότητα ποὺ ἀπαιτοῦσε τὸ δέρμα της νὰ σκληρύνει, νὰ σκληρύνει μέχρι νὰ γίνει πέτρα. Κι ἂν ἦταν ἱκανὸ τὸ ἀρσενικὸ νὰ εἰσχωρήσει, ἄς εἰσχωροῦσε. Ἄς ἔκανε τὴν προσπάθεια κι ἄς εἰσχωροῦσε. Ἀπ' ὅ,τι ἔβλεπα, δὲν ἦταν ἀνέφικτο.

Διάβασα γιὰ τελευταία φορὰ τὸ γράμμα καὶ ξάπλωσα πάλι στὸ κρεβάτι μου. Εἶχα διαλέξει τὶς λέξεις προσεκτικά, ἀλλὰ τώρα σεριάνιζαν στὸ μυαλό μου νευρικά σὰν συγγενεῖς ἔξω ἀπ' τὴν ἐντατικὴ. Θὰ μποροῦσαν νὰ ἀναμετρηθοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα; Θὰ μποροῦσαν δυὸ τρεῖς σελίδες νὰ μεταφέρουν τὰ γεγονότα ἐκείνης τῆς μέρας; Μήπως, ἐνῶ τὶς εἶχα τοποθετήθει ἐκεῖ γιὰ νὰ ὑπηρε-

τήσουν τὸν σκοπὸ μου, ἐκεῖνες σὰν διπλοὶ πράκτορες μὲ πρόδιδαν; Πῶς θὰ μποροῦσε ὁ Τὸμ νὰ καταλάβει, ὅταν κι ἐγὼ ἀκόμα δὲν καταλάβαινα καὶ τόσο καλά; Θὰ ἔσκυβε νὰ ἀκούσει προσεκτικά, θὰ ἔνιωθε τὴν ἀγωνία μου, θὰ ἔπαιρνε τὸ μέρος μου; Ἡ μήπως θὰ θύμωνε καὶ θὰ μουντζούρωνε τὸ πορτρέτο μου ποὺ φύλαγε στὸ μυαλό του; Κι ἂν μαρτυροῦσε τὸ μυστικὸ ποὺ εἶχα φυλάξει χρόνια κι ἤμουν ἔτοιμη νὰ παραδώσω μὲ τόση προσοχὴ στὰ χέρια του;

Τώρα ποὺ οἱ ἤχοι ἀπὸ τίς χελῶνες στὸ μπαλκόνι εἶχαν κοπάσει, ἀναρωτιόμουν καὶ τὸ ἄλλο: τί σήμαινε ἡ ἐπανάληψη αὐτῆς τῆς σκηνῆς γιὰ τὴ ζωὴ μου; Μήπως ἐπρόκειτο νὰ κινδυνεύσω καὶ πάλι; Νὰ μὲ διώξουν; Νὰ ἐξευτελιστῶ; Ἡ μήπως νὰ μεγαλώσω; Νὰ σβῆσω ὅσα γράφτηκαν πάνω στὸ σῶμα μου ἐκείνη τὴ μέρα γιὰ νὰ ὑπάρξει χῶρος νὰ γραφτοῦν ἄλλα; Δὲν ἤμουν βέβαια προληπτικὴ καὶ ἤξερα πολὺ καλά πῶς ἐμεῖς ἐπιλέγουμε τὸ νόημα ποὺ θὰ δώσουμε στὰ γεγονότα τῆς ζωῆς μας — ἡ μαμά μου, ἡ Κόνστανς, μοῦ τὸ εἶχε μάθει αὐτό—, ὅμως, ὅποιο ὄνομα κι ἂν προσπαθοῦσα νὰ φορέσω σ' αὐτὸ τὸ νόημα, ἐκεῖνο κλοτσοῦσε σὰν νήπιο τὴ στιγμή ποὺ τοῦ βάζουν τὰ βαφτιστικά. Ὅλη νύχτα στριφογυροῦσα στὸ κρεβάτι μου, ἀναμασώντας φόβους κι ἐλπίδες, καταλήγοντας νὰ κοιμηθῶ ξημερώματα κάτω ἀπ' τὸ βάρος τῆς βεβαιότητος πῶς ἔπρεπε νὰ διακινδυνεύσω. Ἄν ἤθελα κάποια μέρα νὰ τὸν δεχτῶ μέσα μου, ἔπρεπε νὰ διακινδυνεύσω. Νὰ ἀνοιχτῶ.

Τὸ γράμμα τὸ ἔστειλα τὸ ἐπόμενο κιόλας πρωί. Γιὰ νὰ εἶμαι ἀκριβής, δὲν τὸ ἔστειλα. Τὸ πῆγα ἡ ἴδια μὲ τὰ χέρια μου στὴ διεύθυνση τοῦ Τόμ, γιὰ νὰ εἶμαι σίγουρη πῶς δὲν

θὰ χαθεῖ. Δὲν θὰ παραπέσει. Δὲν θὰ φτάσει κατὰ λάθος στὰ χέρια κάποιου τρίτου. "Ἦθελα νὰ εἶμαι βέβαιη, γι' αὐτὸ καὶ τίποτα δὲν μποροῦσε ν' ἀφεθεῖ στὴ δικαιοδοσία τῶν ἐνδιάμεσων. Μόνη μου πῆρα τὸν ὑπόγειο σιδηρόδρομο, βρῆκα τὸν δρόμο καὶ τὸν ἀριθμὸ, ἔβαλα τὴν ἐπιστολὴ μέσα στὸ γραμματοκιβώτιο καὶ μόνη κίνησα νὰ φύγω. Ἀμέσως ὅμως γύρισα πάλι καὶ κοίταξα τὸ κουτὶ πού μέσα του τώρα κρατοῦσε τὸ γράμμα μου καὶ ὅσο τὸ κοίταζα, τόσο ἐνιωθα ἔρμαιο τοῦ κουτιοῦ, λές κι ἐγὼ ἢ ἴδια, κι ὄχι τὸ γράμμα, εἶχα κλειστεῖ ἐκεῖ μέσα, αἰχμάλωτη, καὶ γιὰ λίγο δὲν μποροῦσα ν' ἀνασάνω. Πότε θὰ μὲ ἔπαιρναν τὰ χέρια τοῦ Τόμ νὰ μὲ ἀνοίξουν; Ὁ χρόνος φαινόταν νὰ διαστέλλεται σὰν μπαλόνη κι ὅσο περίμενα τὴν ἀπάντηση τοῦ Τόμ, μέρα τῆ μέρα φούσκωνε ὅλο καὶ πιὸ πολύ, στὴ μία ἐβδομάδα δὲν μὲ χωροῦσε ὁ τόπος, στὶς δύο νόμισα πὼς θὰ σκάσει τὸ στηῆθος μου, στὸν μῆνα πάνω ἄκουσα τὸ πρῶτο μπάμ, νόμισα πὼς πυροβολοῦσαν τὴν καρδιά μου, ὅμως ἦταν ἀπλῶς ἡ ἔναρξη τοῦ πολέμου.

Οἱ περισσότεροὶ Λονδρέζοι στὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν ἐτῶν προσπάθησαν νὰ βροῦν καταφύγιο στὴν ἐξοχή. Σκορπίστηκαν σὲ συγγενεῖς καὶ φίλους στὴν ἐπαρχία, ἔφευγαν οἰκογενειακῶς ἢ ἔστελναν τουλάχιστον τὰ παιδιὰ. Ἐμένα προσφέρθηκε νὰ μὲ φιλοξενήσει ὁ σερ Κλίφορντ στὸ Ράγκμπυ, ὅμως, πρὸς μεγάλη μου ἀνακούφιση, οἱ γονεῖς μου ἀρνήθηκαν. Ὅταν ἤχοῦσαν οἱ σειρῆνες, πηγαίναμε κάτω στὶς στοῆς τοῦ ὑπόγειου σιδηρόδρομου, ὅπου βρῖσκαμε καταφύγιο ὅσοι εἶχαμε ἀπομείνει στὴν πόλη. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀκούγαμε τὶς βόμβες νὰ πέφτουν στριμωγμένοι ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλο, καλύπτοντας τὰ αὐτιά μας, κρατώντας

τὰ γόνατά μας στοὶ στῆθος, κοιτάζοντας σὲ ἐγρήγορση τὸ σκοτάδι, σὰν ζῶα στὴ φωλιά τους. Ἔξω ἀπ' τὴ φωλιά βρυχιόταν κι ἔβγαζε φωτιές ἀπ' τὰ ρουθούνια τὸ Μεγάλο Θηρίο. Στὰ δόντια του εἶχε ἤδη ἀρπάζει κορμιὰ καὶ τὰ τίναζε σκορπώντας αἷμα. Κλεισμένη πότε στοὶ σπίτι, πότε στὶς στοές τοῦ ὑπόγειου σιδηρόδρομου, προσπαθοῦσα νὰ φανταστῶ τὸ σῶμα τοῦ Τὸμ πιασμένο σὲ ἐκεῖνα τὰ σαγόνια. Προσπαθοῦσα νὰ φανταστῶ τὰ πόδια, τὸ στέρνο, τὴν πλάτη του. Μετὰ ὀνειρευόμουν τὰ χέρια του. Ἦταν ἄδεια. Μοῦ τὰ ἔδειχνε σὰν ἀπόδειξη ἀθωότητας. Ἦταν σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε «δὲν φταίω ἐγὼ» ἢ «βλέπεις, ἔπρεπε νὰ παρουσιαστῶ».

Ὁ πατέρας μου ἦταν πολὺ μεγάλος πιά γιὰ νὰ καταταγεῖ. Εἶχε ἤδη στὴν πλάτη του ἕναν πόλεμο, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν μιλοῦσε σχεδὸν ποτέ. Οὔτε τώρα μιλοῦσε, ὅμως καταλάβαινα πὼς κάτι μέσα του τὸν τραβοῦσε πρὸς αὐτὸ τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ εἶχε ἀφήσει πίσω στὸν προηγούμενο πόλεμο. Ὅταν μᾶς εἶπε μιὰ μέρα πὼς ὁ Τὸμ εἶχε ἐπιστρατευθεῖ, ἔνωσα πὼς ἤθελε νὰ ἦταν αὐτὸς στὴ θέση του. Ἦταν μεσημέρι καὶ εἶχε μπεῖ στοὶ διαμέρισμα μὲ τὴν ἔκφραση τῆς ἀπογοήτευσης ποὺ εἶχαμε συνηθίσει νὰ διακρίνουμε στοὶ πρόσωπό του κάθε φορά ποὺ δὲν εἶχε καταφέρει νὰ μᾶς βρεῖ φαγητό. Αὐτὴ τὴν φορά ὅμως δὲν ἦταν ἡ πείνα μας ἢ αἰτία τῆς στενοχώριας του. Τὸν θυμᾶμαι σὰν καὶ τώρα νὰ βυθίζεται στὴ μεγάλη του πολυθρόνα, μὲ τὰ χέρια του νὰ κρέμονται ἄκαμπτα στοὶ πλάι, ὅταν μᾶς ἀνακοίνωσε πὼς ὁ παλιὸς ἐφημέριος τοῦ Ράγκμπυ, ὁ πατὴρ Ἰγνάτιος, εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες περιμένοντας νέα τοῦ Τὸμ ἀπ' τὸ μέτωπο.

«Ποιό μέτωπο; Ποιός έφημέριος;» όρμησα εγώ άπ' τò μπαλκόνι, όπου είχα βγει νά δώ τί κάνουν οί χελώνες μου. Αύτá τά πλάσματα ήταν ή μόνη άλυσίδα πού με έδενε πιά με τò παρελθόν μου. Με ό,τι χειρότερο και ό,τι καλύτερο έκρυβε τò παρελθόν μου. Τά υπόλοιπα τά είχε κατακρεοουργήσει τò Μεγάλο Θηρίο. Όσο για τίς χελώνες, μόλις διαπίστωνα πώς είχαν κάνει φτερά.

«Δέν ύπάρχουν σήμερα άλλα μέτωπα έκτός άπό αύτò τού πολέμου», είπε ó πατέρας μου σάν νεαρό άγόρι πού τò έχουν τιμωρήσει νά μείνει σπίτι. Πόσο θά ήθελε, σκέφτηκα, νά πάει κι αύτòς στòν χορό τού θανάτου.

«Όσο για τόν έφημέριο, δέν στενοχωριέμαι. Ήταν για καιρό στά τελευταία του. Φαίνεται πώς ή καρδιά του δέν άντεξε τήν άναμονή».

«Ή καρδιά τού έφημέριου δέν άντεξε τήν άναμονή». «Ή καρδιά τού έφημέριου δέν άντεξε τήν άναμονή». Πήγα στο δωμάτιό μου μουρμουρίζοντας αύτ ή φράση σάν νά ήταν σέ κάποια γλώσσα πού δέν καταλάβαινα καλά. «Ή καρδιά τού έφημέριου δέν άντεξε τήν άναμονή». Κάθισα στο κρεβάτι μου. Πρώτον, ó έφημέριος είχε καρδιά και όχι μόνο εκείνα τά λιπαρά τριχωτά δάχτυλα. Δεύτερον, ή καρδιά εκείνη δέν άντεξε τήν άναμονή. Ή δική μου καρδιά είχε άντέξει. Ή καρδιά μου περίμενε εκείνο τò γράμμα μήνες και είχε άντέξει. Ή δική μου καρδιά είχε άποδειχτεί πιò σκληρή άπό εκείνη τού έφημέριου με τά τριχωτά χέρια. Ή δική του καρδιά, καλά κρυμμένη, έσπασε. Ένα κύμα ζήλιας με έκανε νά άνατριχιάσω σύγκορμη. Πόσο ήθελα νά είχε σπάσει ή δική μου καρδιά. Νά είχε πεταχτεί άπό τò στῆθος μου σάν κουρδιστό παιχνίδι, νά είχε

πέσει στὸ πάτωμα καὶ νὰ εἶχε σπάσει στὰ δυό. Θὰ ἐρχόντουσαν τότε οἱ χελῶνες καὶ θὰ ἔτρωγαν ἀπὸ ἓνα κομμάτι. Αὐτὸ θὰ ἤθελα νὰ ἦταν τὸ τέλος τῆς καρδιάς μου. Τώρα θὰ ἔπρεπε νὰ τῆ βλέπω νὰ ματώνει καθημερινὰ περιμένοντας νέα τοῦ Τὸμ ἀπὸ τὸ μέτωπο. Κι ἂν εἶχε πεθάνει;

Ἡ μητέρα μου ἦρθε νὰ μοῦ πεῖ πὼς εἶχαμε σούπα γιὰ βραδινό. Κάθε μέρα εἶχαμε σούπα γιὰ βραδινό. Συνήθως δὲν περιεῖχε καὶ πολλὰ πράγματα. Τὶς περισσότερες φορές ἦταν ζεστό νερὸ μὲ ἴχνη ἀπὸ κρεμμύδια ἢ πατάτες. Ἦθελα νὰ τῆς πῶ πὼς δὲν πεινάω. Ἦθελα νὰ πενθήσω τὸν θάνατο τοῦ καταραμένου παπαῖ καί, μαζὶ μὲ αὐτόν, τῆς πιθανότητας νὰ ἀποδοθεῖ κάποτε κάποια δικαιοσύνη. Συνειδητοποίησα πὼς, ἐνῶ δὲν ἤθελα νὰ τὸν δῶ, ἤθελα νὰ ὑπάρχει γιατί, ὅσο ὑπῆρχε, ζοῦσε μαζὶ του ἢ ἀόριστη ἐλπίδα μιᾶς ἐπανόρθωσης. Ποιὰ μορφή θὰ εἶχε αὐτή, δὲν ἤξερα. Ἦξερα ὅμως πὼς θὰ μοῦ τὴν πρόσφερε ὁ Τὸμ σὰν γαμήλιο δῶρο. Τώρα ὁ ἐφημέριος ἦταν νεκρὸς κι ὁ Τὸμ ἀγνοοῦνταν. Μαζὶ του ἀγνοοῦνταν καὶ ἡ τύχη τοῦ γράμματός. Τὸ εἶχε λάβει ἄραγε; Εἶχε προσπαθήσει ν' ἀπαντήσει; Ὅποια κι ἂν ἦταν ἡ ἀπάντηση, δὲν κατάφερα νὰ πῶ ὄχι στὴ μάνα μου. Ἡ πείνα ἀποδείχτηκε πιὸ ἰσχυρὴ ἀπ' τὶς προθέσεις μου. Τῆ μικρὴ μου πληγὴ τὴν κατάπινε, δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς, ἢ μεγάλῃ πληγῇ τοῦ πολέμου. Κι ἔτσι ἔφαγα τὴ σούπα μου.

Σούπα ἀπὸ τότε δὲν ξανάφαγα ποτέ. Ὅταν τέλειωσε ὁ πόλεμος καὶ ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ πληγῆς εἶχαν ἀρχίσει νὰ κλείνουν, οἱ γονεῖς μου ἀποκάλυψαν τὸ μικρὸ τους μυστικό. Μὲ εἶχαν ταῖσει χελωνόσουπα. Εἶχα φάει τὰ μικρά μου φαντάσματα. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ σήμαινε πὼς εἶχα πιὰ

ἐνηλικιωθεῖ ἡ εἶχα ἀρχίσει νὰ γίνομαι φάντασμα καὶ ἡ ἴδια. Ἀπὸ τὸν σὲρ Κλίφορντ μάθαμε πὼς ὁ Τὸμ γύρισε ἀπ' τὸν πόλεμο μὲ μιὰ τρύπα στὸ κεφάλι. Ἡ τρύπα αὐτὴ εἶχε προκληθεῖ ἀπὸ ἓνα βλήμα πὺ μπηῖκε ἀπ' τὸ μέτωπο καὶ βγήκε κάπου πίσω ἀπ' τὸ αὐτί, ἀφήνοντας ἄθικτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν ἐγκέφαλο. Ἡ μόνη βλάβη πὺ προκλήθηκε ἦταν ἡ παντελὴς ἀμνησία. Ὅλες οἱ εἰκόνες πὺ εἶχαν προηγηθεῖ τοῦ τραύματος σβήστηκαν ἀπ' τὸν νοῦ του καὶ τὴ θέση τους κάλυψε ἐξολοκλήρου ἡ εἰκόνα τῆς νοσοκόμας πὺ τὸν φρόντιζε, γι' αὐτὸ καὶ τὴν παντρεύτηκε μόλις ἐπέστρεψε στὸ Ράγκμπυ.

Καλέ μου Τόμ, τὰ κατάφερους νὰ φτάσεις σὲ μιὰ στιγμή μὴ μονάχα στὸ σημεῖο ὅπου ἐγὼ σὰν χελώνα σερνόμουν βῆμα βῆμα τόσα χρόνια. Ἄντι γιὰ τὶς τρυποῦλες πὺ ἀνοίγε ἡ δική μου μνήμη φτιάχνοντας ἓνα σφουγγάρι γιὰ νὰ σβήσω τὰ παλιά, σ' ἐσένα τὸ βλήμα ἀνοίξε ὀλόκληρο βάραθρο ὅπου τὸ παρελθὸν καταποντίστηκε. Κι ἀντι γιὰ τὰ μπαλώματα ἀπὸ βιβλία πὺ ἔβαζα ἐγὼ στὶς τρύπες, ἐσὺ ἔβαλες τὸ ὕψιστο μπάλωμα: τὸν γάμο.

Ὁρίστηκα νὰ μὴν παντρευτῶ ποτέ. Τήρησα αὐτὸν τὸν ὄρκο, ὄχι ἐπειδὴ ἤμουν δέσμια τῶν συναισθημάτων μου, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀπελευθερωθῶ ἀπὸ αὐτά. Καὶ πράγματι τὰ κατάφερα. Ἡ λογικὴ εἶναι ὁ μόνος σύμμαχος στὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ στηρίζεται μιὰ γυναίκα πὺ ξεκίνησε τὴ ζωὴ της βλέποντας φαντάσματα στὴ σοφίτα, συνέχισε τρώγοντας φαντάσματα στὴ σούπα της καὶ στὸ τέλος εἶδε τὸ Μεγάλο Θηρίο νὰ μπηῖγει τὸ δόντι του στὸ μυαλὸ τοῦ ἀγαπημένου της, κάνοντας τὸν ἔρωτά τους φάντασμα.

Ὁπλίστηκα λοιπὸν μὲ λογικὴ γιὰ νὰ μὴν τρελαθῶ. Ξέ-

ρω πώς ή κόρη μου, ό καρπός τής απόφασής μου να μην ξαναερωτευτώ, πάντα με κατέκρινε για τή θωρακισμένη αυτή στάση απέναντι στη ζωή και στους ανθρώπους. Θα προτιμούσε μιὰ πιό θερμή, πιό υγρή, πιό κυματιστή μορφή αγάπης, όμως ό καθένας μπορεί να δώσει μόνο αυτό που του έχει δοθεί, κι εγώ τής έδωσα και κάτι παραπάνω. Τής χάρισα ασφάλεια. Τήν απάλλαξα απ' τὰ φαντάσματα του παρελθόντος μου, απ' τες τρικυμίες του νοῦ και του αίματος, πρώτο και κυριότερο επειδή τήν απάλλαξα απ' τὸ αίμα μου. Δέν ήθελα καμιά λύπη να μολύνει τὸ δικό της αίμα κι έτσι τήν υιοθέτησα. Τί κρίμα αυτό τὸ ρήμα να περιέχει μέσα τή λέξη «υιός» και ὄχι «κόρη». Θα έπρεπε να εφεύρουμε μιὰ καινούργια γλώσσα, τὸ έλεγε αυτό ή μητέρα μου, τὸ έλεγε κι ή κόρη μου, τὸ λέει τώρα κι ή δική της. Γιατί δέν υπάρχει πιό γερό σκοινί από αυτό που δένει τή μάνα με τήν κόρη, τὸ μυστικό είναι τὸ σκοινί, ὄχι τὸ αίμα, τὸ σκοινί, κι ἄς ξεφτίζει κάποτε σὰν κλωστή, κι ἄς γίνεται ἄλλοτε θηλιά. Τες περισσότερες φορές είναι ἀπλῶς ἕνας τρόπος να κρατηθεῖς για να περάσεις τὸ ποτάμι του χρόνου.

«Τὸ ποτάμι κι ή γέφυρα» λεγόταν — ἄς τὸ πῶ τώρα, μιὰ που τὸ θυμήθηκα — ή παράσταση που έτοιμάσαν ή έγγρονή μου μαζί με εκείνη τή φίλη που μάς κουβάλησε από τή Ρόδο. Τὸ ὄνομα τής φίλης θυμίζει λουλούδι. Ὅπως και τής κόρης μου. Ἴσως γι' αυτό δέν τὸ θυμάμαι. Ἄς εἶναι. Τί έλεγα; Για τήν παράσταση. Εἶχε ή έγγρονή μου πολὺ ἀπογοητευτεῖ γιατί από μιὰ κακοτυχία ματαιώθηκε τὸ φεστιβάλ για τὸ ὁποῖο έτοιμάζαν τήν παράσταση. Ἡ διοργανώτρια εἶχε πάθει, λέει, καρκίνο στὸν ἐγκέφαλο και

μέσα σὲ λίγους μῆνες ἔφυγε ἀπ' τὴ ζωὴ. Ἀπαρηγόρητες ἦταν καὶ ἡ Φιόνα καὶ ἡ φίλη της. Ἐτοίμασαν λοιπὸν μιὰ παράσταση πρὸς τιμὴν της καὶ τὴ χόρεψαν πάνω στὴ Γέφυρα τοῦ Λονδίνου. Δὲν εἶχε καθίσματα οὔτε εἰσιτήρια — θεατὲς ἦταν οἱ περαστικοί. Ἐγὼ τὴν παράσταση τὴν εἶδα μετὰ στὴν τηλεόραση βιντεοσκοπημένη. Στὴ Γέφυρα τοῦ Λονδίνου προτίμησα νὰ μὴν πάω.

Τὴ χορογραφία εἶχε κάνει ἡ ἐγγονή μου, ἂν καὶ ἡ λέξι «χορογραφία» στὴν ἐποχὴ μου σήμαινε κάτι πιὸ ἐντυπωσιακό, γεμάτο στροφές, βηματάκια στὶς μύτες καὶ πηδήματα στὸν ἀέρα. Αὐτὴ ἡ χορογραφία ἔμοιαζε πιὸ πολὺ μὲ θέατρο καὶ ἦταν χωρισμένη σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο ἐμφανιζόταν ἡ Ντάλια (πῶς θυμήθηκα ξαφνικὰ τὸ ὄνομά της;) καλυμμένη ὀλόκληρη μ' ἓνα ἄσπρο σεντόνι. Χόρευε σὰν φάντασμα καθὼς ἡ Φιόνα ἀπήγγελλε ἓνα ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι. Τὸ τραγούδι ἦταν μέσα σ' ἓνα βιβλίο ποὺ τῆς εἶχε χαρίσει ἡ Ἀναστασία (νὰ ἀκόμα ἓνα ὄνομα) τότε ποὺ συναντήθηκαν στὴ Ρόδο. Μιλοῦσε γιὰ ἓνα γεφύρι ποὺ ὅλη μέρα τὸ χτίζανε κι αὐτὸ τὴ νύχτα γκρεμιζόταν. Γιὰ νὰ στεριώσει ἔπρεπε, λέει, νὰ φέρουν τὴ γυναίκα τοῦ πρωτομάστορα καὶ νὰ τὴ θάψουν στὰ θεμέλια. Ἐκείνη κατέφθασε χωρὶς νὰ ξέρει τί ἐπρόκειτο νὰ τῆς συμβεῖ. Τῆς εἶπαν ὅτι ἓνα δαχτυλίδι εἶχε πέσει στὰ θεμέλια καὶ τῆς ζήτησαν νὰ πάει νὰ τὸ πιάσει. Τότε τὴν ἔθαψαν. Ἡ Ντάλια χόρευε σὰν τὸ φάντασμα τῆς θυσιασμένης γυναίκας.

Στὸ δεῦτερο μέρος ἡ Ντάλια βγάζει τὸ σεντόνι κι ἀρχίζει νὰ μιλάει. Ἀπαγγέλλει ἓνα κείμενο. Στὴν ἀρχὴ νομίζουμε πῶς πρόκειται γιὰ μιὰ πόρνη. Κάποια ποὺ τὴν ἔχουν περάσει ὅλοι οἱ ἄντρες αὐτῆς τῆς πόλης. Αὐτὸ τὸ

ρῆμα χρησιμοποιεῖ: «περάσει», κι ἐγώ, καθὼς ἄκουγα, φαντάστηκα μιὰ γυναίκα μὲ μιὰ τρύπα ποὺ ἀπὸ μέσα περνοῦν καὶ βγαίνουν ἀπ' τὴν ἄλλη μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἄντρες σὰν ποντίκια. Ὅσο μιλάει, ἡ γυναίκα ρίχνει τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω σὰν νὰ τὴ φυσάει κάποιος ἄνεμος κι ἀρχίζει νὰ γέρνει σχηματίζοντας στὸ τέλος μὲ τὸ σῶμα της ἕνα τόξο. Ἔτσι, σ' αὐτὴ τὴ στάση, μᾶς ἀποκαλύπτει στὴν τελευταία φράση τὴν ταυτότητά της. Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ γέφυρα. Ἄν βέβαια θυμᾶμαι καλά, γιὰτὶ μπορεῖ ἡ μνήμη μου νὰ μοῦ παίξει πάλι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα της παιχνίδια, ἀντικαθιστώντας αὐτὴ τὴν εἰκόνα μὲ τὸ κείμενο ποὺ ὑπῆρχε σ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίο τοῦ Κάφκα, ὅπου μιλάει μιὰ γέφυρα. Γιὰ τίποτα δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιη πιά — ὄχι ὅτι μποροῦσα νὰ εἶμαι κάποτε.

Ἡ παράσταση πάντως πῆγε καλὰ καὶ οἱ δυὸ φίλες ἐτοιμάζονται νὰ χορέψουν σὲ διάφορες γέφυρες σὲ ὅλη τὴ χώρα. Πῆγα καὶ τὸ εἶπα στὴν κόρη μου, ἀφήνοντας μιὰ ὀρχιδέα — ὅπως κάθε Κυριακὴ — πάνω στὸν τάφο της. Τῆς εἶπα πόσο θὰ χαιρόταν νὰ ἔβλεπε ὅτι στὴ Φιόνα συγκεντρώθηκαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ σημάδεψαν καθεμιὰ μας. Ἀπὸ τὴν Κόνστανς πῆρε τὸ ἀνεξάρτητο πνεῦμα καὶ τὴν τόλμη, ἀπὸ μένα τὴ συγκροτημένη σκέψη καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ βιβλία, ἀπὸ τὴ μαμά της τὸ πάθος ποὺ καιροφυλακτεῖ μέσα στὸ σῶμα. Κανένα φάντασμα δὲν ρίχνει τὴ σκιά του στὴν κάμαρα τῆς ἀγαπημένης μου ἐγγονῆς. Ἡ δική μου κάμαρα ἔχει γεμίσει σκιές πιά. Τὰ φαντάσματα εἶναι πιὸ ὑπαρκτὰ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς. Τί παράξενο! Καθὼς σκεφτόμουν ὅλα αὐτά, ἄρχισε νὰ χιονίζει. Τὸ παλτό μου ἔπιασε ἕνα λεπτὸ στρῶμα πάχνης, τὰ

μάρμαρα στους τάφους σάν νά ψήλωσαν με τὸ χιόνι, νὰ ἔγινε τὸ μάρμαρο διπλό. Ἀκόμα κι ἡ ὄρχιδέα καλύφθηκε σιγὰ σιγὰ με χιόνι. Δὲν ἔχω δίκιο; Δὲν προλαβαίνεις ν' ἀφήσεις κάτι ἀπ' τὸ χέρι σου κι ἀμέσως γίνεται φάντασμα. Φαντάσματα θὰ ἔχουν γίνει καὶ τὰ ἀγριολούλουδα ποὺ ἄφησα χθὲς στους τάφους τῶν γονιῶν μου. Εἶχαν θελήσει νὰ καοῦν κι οἱ στάχτες τους νὰ ἀνακατευτοῦν καὶ νὰ σκορπιστοῦν στὰ χῶματα τοῦ Ράγκμπυ, ἀλλὰ ἀφότου ἦρθε στὸ φῶς κάθε λεπτομέρεια γιὰ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης, ποιός μπορεῖ νὰ κάψει ξανὰ ἓνα σῶμα; "Ὅχι ἐγώ. Οἱ καπνοὶ ποὺ βγῆκαν ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς καμινάδες μοῦ τὸ ἀπαγόρευσαν. "Ὅμως, ἀκόμα κι ἂν μοῦ τὸ ἐπέτρεπαν, πῶς θὰ σκόρπιζα τὶς στάχτες τους ἐκεῖ ὅπου διαδραματίστηκε ἡ δική μου μικρούλα τραγωδία;

Ἡ λογική μου βάζει στὸ ἓνα χέρι τὴ φρίκη τοῦ πολέμου καὶ στὸ ἄλλο τὴ φρίκη ἐκείνης τῆς μέρας, κι ἐνῶ τὸ ζύγισμα ἀπὸ μόνο του εἶναι ἱεροσυλία, ἐνῶ ἡ ἴδια ἡ σύγκριση θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδυναμώνει, τί λέω, νὰ ἐκμηδενίζει τὴ μικρή, τὴν τοσοδὴ μικροσκοπικὴ τραγωδία, νὰ βάλει μιὰ μέρα ἕνας παπὰς τὸ χέρι του στὴν ἥβη ἐνὸς κοριτσιοῦ καὶ νὰ τὴν πασπατέψει καὶ μετὰ νὰ τὸ διώξουν ἔτσι ἐξευτελιστικά με τὸ τρένο, ὅταν τόσα παιδιὰ στριμώχτηκαν στὰ τρένα — ὄρθια, ἔντρομα, κατάκοπα— καὶ ὀδηγήθηκαν στους θαλάμους ἀερίων, πῆτε μου ἐσεῖς πῶς ἡ μικρούλα αὐτὴ τραγωδία δὲν σβήνεται ἀπὸ τὸν νοῦ, δὲν ἐκμηδενίζεται, δὲν χάνει τὸ εἰδικό της βάρος, ἀλλὰ σάν νὰ ὑποδαυλίζεται ἡ μικρὴ φωτιά της ἀπὸ τὴ μεγάλη, λὲς καὶ ὁ μικρὸς παραλογισμὸς τοῦ νὰ χάσεις τὴν παρθενιά σου στὰ ὄχτῶ ἀπὸ ἓνα τριχωτὸ δάχτυλο φουσκώνει ἀπὸ τὸ παγω-

μένο φύσημα τοῦ παραλογοτισμοῦ τοῦ μεγάλου πολέμου, ὥσπου κάθε εἶδους παραλογοτισμός, κάθε εἶδους βία νὰ γίνονουν ἓνα, καὶ δὲν μπορεῖς πιά νὰ τίς ζυγίσεις στὰ χέρια σου γιατί μπροστά σου βρίσκεται ὁ τάφος τῆς κόρης σου, καὶ ὅσοι τάφοι κι ἂν ὑπάρχουν τριγύρω, ἀκόμα κι ἂν ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ἓνα ἀπέραντο νεκροταφεῖο, ἐσὺ γονατίζεις καὶ ἀφήνεις τῇ μικρῇ σου ὀρχιδέα πάνω στὸν ἓναν καὶ μοναδικὸ τάφο γιατί ἀπλῶς αὐτὸ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, αὐτό, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κάτι παραπάνω.

Ψέματα. Εἶναι καὶ κάτι ἀκόμα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς πὺν μπορεῖ νὰ γονατίσει μπροστὰ στὸν τάφο τῆς κόρης του καὶ μετὰ νὰ σηκωθεῖ, νὰ πάει σπίτι του, νὰ φάει καὶ νὰ δεῖ μιὰ ὠραία ταινία στὴν τηλεόραση. Κι ἐγὼ αὐτὸ κάνω. Συχνὰ μάλιστα, ὅταν πρόκειται γιὰ κωμωδία, γελάω. Μέχρι δακρύων γελάω. Γιατὶ ἔχω βρεῖ μέσα μου ἓναν τρόπο νὰ γεφυρώνω τὰ δάκρυα μὲ τὸ γέλιο, ἔχω βρεῖ ἓναν τρόπο — ἢ ἐγγονή μου μοῦ τὸν ἔμαθε— νὰ εἶμαι ἐγὼ ἢ γέφυρα. Μέχρι νὰ τελειώσουν τὰ χρόνια μου καὶ νὰ γίνω τὸ φάντασμα μιᾶς γέφυρας. Μέχρι κι αὐτὸ νὰ γκρεμιστεῖ, μὲ ὅλα μου τὰ φαντάσματα, στὸ βάραθρο τῆς λήθης. Καὶ νὰ μὴν εἶμαι πιά.